लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) नीति, २०८२
तथा
कार्यान्वयनका लागि पाँच वर्षे विस्तृत कार्ययोजना
२०८२/८३ - २०८६/८७

मस्यौदा सहयोग तथा सहजिकरण :

न्याय तथा अधिकार संस्था -नेपाल (जुरी नेपाल)

ज्वागल, ललितपुर

सहयोग तथा सहकार्य :

संयुक्त राष्ट्रसंघीय जनसंख्या कोष (यू.एन.एफ.पी.ए.)

बिन्दवासिनी गाउँपालिका
पर्सा जिल्ला
मधेश प्रदेश

CamScanner

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) नीति, २०८२ तथा कार्यान्वयनका लागि पाँच वर्षे विस्तृत कार्ययोजना

विषयसूची

परिच्छेद- एक 1

पृष्ठभूमि 1

१.१ परिचय 1

१.२ पालिकामा लैससास अवस्था, समस्या, चुनौती र अवसरहरु 2

१.३ यस पालिकामा कार्यरत सरोकारवालाहरुको नक्साङ्कन 4

१.४ लैससास नीतिको आवश्यकता तथा महत्व: 5

१.५ लैससाससम्बन्धी आधारभूत सिद्धान्तहरु 6

परिच्छेद - दुई 8

अन्तर्राष्ट्रिय तथा राष्ट्रिय कानूनी व्यवस्थाहरु 8

२.१ मानव अधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय संयन्त्रहरु र नेपालको प्रतिवद्धता 8

२.२ मानव अधिकारका सिद्धान्तहरु: 10

२.३ राष्ट्रिय कानूनी व्यवस्थाहरु 10

२.४ लैससासमा मधेश प्रदेशको अवस्था र प्रयास 13

परिच्छेद- तीन 16

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) नीति, २०८२ 16

३.१ प्रस्तावना 16

३.२ दीर्घकालीन सोच 16

३.३ दीर्घकालीन लक्ष्य: 16

३.४ उद्देश्यहरु: 16

३.५ संक्षिप्त नाम र परिभाषा : 17

३.६ नीति तथा रणनीति 19

परिच्छेद- चार 22

कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संयन्त्र 22

४.१ पालिकास्तरीय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समिति 22

४.२ पालिकास्तरीय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समितिको जिम्मेवारी : 22

४.३ वडास्तरीय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन उपसमिति 23

४.४ वडास्तरीय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन उपसमितिको जिम्मेवारी : 23

४.९ लैससास नीति तथा कार्ययोजना कार्यान्वयन शाखा : 24

CamScanner

४.६ पालिकास्तरीय लैससास नीति तथा कार्ययोजना शाखाको काम कर्तव्य र अधिकार :...24
४.७ लैससास नीति तथा कार्ययोजना वडास्तरीय उपशाखाको काम कर्तव्य र अधिकार :...24
४.८ वैठक, कार्यविधि र सेवा सुविधा....................25
परिच्छेद- पाँच....................26
नीति तथा कार्ययोजनाको कार्यान्वयन....................26
५.१ नीतिको कार्यान्वयन....................26
५.२ आर्थिक स्रोत....................26
५.३ मानवीय स्रोत....................26
५.४ नीतिको पुनरावलोकन तथा सुधार....................26
५.५ खारेजी तथा बचाउ....................26
परिच्छेद- ६....................27
लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) नीति कार्यान्वयनको पाँचवर्षे विस्तृत कार्ययोजना....................27
६.१ उद्देश्य :....................27
६.२ औचित्यता :....................27
६.३ कार्ययोजना तयारी विधि तथा प्रक्रिया :....................27
६.४ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति, २०८२ कार्यान्वयनको पाँचवर्षे विस्तृत कार्ययोजना २०८२/८३ - २०८६/८७....................29

CamScanner

परिच्छेद- एक
पृष्ठभूमि

१.१ परिचय

बिन्दवासिनी गाउँपालिका मधेश प्रदेश अन्तर्गत पर्सा जिल्लामा अवस्थित एक गाउँपालिका हो । यो गाउँपालिका २०७३ सालमा साविकका अमरपट्टी, भ्रौवागुठी, पर्सौनी भाटा र बहुअर्वा भाठा गाविसहरू समेत गाभिएर बिन्दबासिनी गाउँपालिका घोषणा गरेको थियो । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को जनगणना अनुसार बिन्दबासिनी गाउँपालिकाको कुल ३,८९२ घरधुरी र जनसंख्या २४,९९१ मध्ये महिला ११,८३२ र पुरुषको संख्या १२,६३६ रहेको छ । जम्मा ५ वटा वडामा विभाजन गरेको यस पालिकामा जन्मदर्ताको सम्वन्धमा हाल पनि यो पालिका धेरै पछाडि परेको देखिन्छ अझ बालविवाह अर्थात १४ देखि २० वर्षमुनिका बालबालिकाहरुको विवाह अहिले पनि उच्च रहेको छ ।

महिला विरुद्धका घरेलु हिंसा, बालविवाह, जातिगत आधारमा छुवाछुत तथा लैङ्गिकताको आधारमा भेदभाव व्यवहारमा घर परिवार र समाजमा व्याप्त रहेको छ । पालिकाको नीति निर्माण तहदेखि कार्यान्वयनका तहसम्म पनि महिला, दलित तथा लक्षित समुदायहरुको अर्थपूर्ण सहभागिता हुन सकेका छैनन् । वैदेशिक रोजगारका कारण परिवार तथा बच्चाहरुमा आएको विचलन लगायत अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको आर्थिक, सामाजिक तथा शैक्षिक रुपमा सशक्त रहेको समस्याहरु यस पालिकामा छ भने अहिले सम्म पनि पालिकामा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीतिका साथै अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुका लागि उनीहरुको फरक क्षमतानुसार सिप विकास तथा रोजगारीको अवसरसम्बन्धी कुनै नीति तथा कार्यक्रमहरु प्रभावकारी रुपमा सञ्चालन हुन सकिरहेको छैन ।

लैससास सम्बन्धी विशेष नीति नभए तापनि महिला तथा लक्षितवर्गलाई केन्द्रित गरी उनीहरुको शिक्षा, स्वास्थ्य तथा आर्थिक सशक्तिकरणका लागि धेरै प्रयास गरेको छ । महिला, दलित तथा अपाङ्गता भएको व्यक्तिहरु विरुद्ध हुने लैङ्गिकता तथा जातिगत हिंसा विरुद्धका अभियानहरु सञ्चालन गर्दै आएको छ । घरघरमा सुधारिएको शौचालय निर्माण अभियान, खुला दिसामुक्त क्षेत्रको घोषणा, महिनावारी सरसफाइसम्बन्धी विद्यालयमा चेतनामूलक कार्यक्रम, विद्यालयमा बालक्लब गठन तथा अपाङ्गमैत्री संरचनाको निर्माण जस्ता थुप्रै कार्यक्रमहरु गर्दै आएको छ । कानून, नीति नियम, कार्यविधि तथा मापदण्डसमेत गरी हालसम्म १० वटा ऐन, कानून तथा निर्देशिका निर्माण गरी लागु गरेको छ । यस पालिकाले लैङ्गिक विभेदमा आधारित समस्याहरू लाई सम्वोधन गर्न उपाध्यक्ष टुर्नामेन्ट, महिला उद्यमी विकास तथा महिला हिंसा तथा बाल विवाह विरुद्ध समाजमा सचेतना कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्दै आएका छन् । यस गाउँपालिका शिक्षा ऐन, स्वास्थ्य, सहकारी ऐन, एफएम रेडियो ऐन, कामका लागि पारिश्रमिक कार्यविधि तथा विपद जोखिम ऐन लगायत कानूनहरु जारी गरी बालिका शिक्षा, महिला स्वास्थ्य तथा प्रजनन स्वास्थ्य प्राथमिकता दिएको छ ।

१.२ पालिकामा लैससास अवस्था, समस्या, चुनौती र अवसरहरु

लैससास सामाजिक विकास तथा समृद्धिका लागि नभई नहुने आधारभूत विषय हुन् । जवसम्म समाजमा रहेका महिला, पुरुष, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक लगायत विभिन्न कारणले पछाडि पारिएका समुदाय तथा वर्गको सशक्तिकरण तथा विकासमा समान सहभागिता हुँदैन तबसम्म विकासले पूर्णता पाउन सक्दैन भन्ने कुरा यस पालिकाले महसुस गरी विकास तथा लक्षित वर्गको विकासका लागि धेरै कार्यक्रमहरु गर्दै आएको भए तापनि यस गाउँपालिकामा विद्यमान घरेलु हिंसा, बालविवाह, बहुविवाह, दहेज प्रथा, जातीय छुवाछुत, बाल श्रम, मानसिक स्वास्थ्य, यौन तथा प्रजनन् स्वास्थ्य, आर्थिक क्रियाकलापमा महिलाहरूको संलग्नता अत्यन्तै न्यून हुनु मुख्य समस्याको रूपमा रहेका छन् भने मुस्लिम समुदायमा तीन तलाक, महिलाहरूलाई घरबाहिर काम गर्ने स्वतन्त्रता नहुनु, परिवार नियोजनको साधन प्रयोगमा न्यून पहुँच हुनु, सार्वजनिक शिक्षामा न्यून पहुँच समस्याले कार्यले अझ जटिलता उत्पन्न गरेको छ । जेष्ठ नागरिकहरूलाई घरपरिवारले बोझको रूपमा लिई अपहेलित भई घरविहीन हुनु परेको अवस्था, परिवार तथा समाजमा अपाङ्गतामैत्री व्यवहार नहुनु साथै उनीहरूलाई बोझको रूपमा लिनु जस्ता व्यवहारमा महिला, बालिका, किशोरी, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिकहरू घरपरिवार तथा समाजमा असुरक्षित रहेको अवस्था यहाँका घटनाहरूले देखाइरहेका छन् भने महिलाहरू घरभित्रको सेवामूलक काममा बढी समय खर्चिनु पर्ने, अवस्था विद्यमान छ ।

समस्या	अवसर
• छोरा र छोरीबिच विभेद तथा असमान सामाजिकीकरण तथा व्यवहारले गर्दा शिक्षामा महिला पुरुषको समान पहँच नभएको र महिला र पुरुषमा भेदभाव रहेको, अवसरहरुमा पहुँच तथा उपयोगमा असमानता रहेको देखिन्छ । • पितृसत्तात्मक सोच हावी रहेको हुनाले बालविवाह उन्मूलन नीति अनुरुप प्रगति नभएको र यथावत रहेको र दाइजो प्रथाको अन्त्य नभएको अवस्था छ • यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यकहरुको पहिचान सिवकार नभएको कारण गाउँपालिकामा LGBTQIA+ समाजबाट कुनै पनि कर्मचारी नरहेको र गाउँपालिकाको कुनै पनि गतिविधिमा यौनिक अल्पसंख्यक (LGBTQIA+) को सहभागिता नहुनु • लैङ्गिकतामा आधारित हिंसा तथा दुर्व्यवहार घरभित्र र सार्वजनिक स्थानहरुमा हुने हिंसा विरुद्धका कानूनहरु प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन नहुनु	• लैङ्गिक समानता कायम गर्ने प्रयासमा नीतिगत व्यवस्थाहरु भएको • बालविवाह मुक्त पालिका घोषणासम्वन्धी नीति भएको • कार्यपालिका पदाधिकारी सबैले लैङ्गिक समानता हुनुपर्दछ भन्ने स्वीकारोक्ति भएको • महिलालाई ५० प्रतिशतमा सहभागी गराउने प्रतिवद्ध भएको • सामाजिक, आर्थिक राजनैतिक क्षेत्रहरुमा महिलाहरुलाई सहभागी गराउने अवसर पाउनु पर्छ भन्ने प्रयास भएको । • स्रोत व्यवस्थापनको लागि प्रतिवद्ध भएको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका नीति

• आर्थिक सशक्तिकरणको सम्बन्धमा युवा तथा महिलाहरुको लागि स्वरोजगारीको कार्यक्रम प्रभावकारी नहुनु र महिलाको श्रमको कदर नभएको, समान काममा महिला र पुरुषलाई समान ज्यालाको अभ्यास नभएको । • किशोर किशोरीहरु दुर्व्यसनमा लाग्ने समस्या समाधानको लागि उचित कार्यक्रम तथा युवा जागरुकताको नीतिगत तथा कार्यगत पहल नभएको । • समाजमा अहिले पनि छुवाछुत प्रथा कायम रहेको। पिछडिएका व्यक्ति वा समुदायको पहिचान गरी प्राथमिकताका आधारमा कार्यक्रम संचालन नभएको । • निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरु लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरणसम्बन्धी कम सचेत रहेको, प्राथमिकता दिन नसकेका र पालिकाका भौतिक संरचनाहरु लैङ्गिकमैत्री, अपाङ्गमैत्री नभएको। • लैङ्गिक खण्डीकृत तथ्यांकहरु नभएको • सेवा प्रदायकहरु GESI सम्बन्धी संवेदनशील नभएको र गाउँपालिकाले प्रत्येक बर्ष GESI Audit गर्ने नगरेको	कार्यान्वयन गर्न योजना बनाउन प्रतिवद्ध भएको । • लक्षित वर्ग केन्द्रित कार्यक्रम तथा वजेट भएको भएको • वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम लैङ्गिक समानतको कायम गर्ने हिसावले धेरै व्यवस्थाहरु गरेको • GESI Audit गर्नुपर्छ भन्ने प्रतिवद्ध भएको • पालिकामा कार्यरत सरोकारवालाहरुसँग राम्रो सहकार्य भएको • दातृसंस्थाहरुको प्राथमिकता भएको

सुझावहरु

- लैससास नीति कार्यान्वयनका लागि दीर्घकालीन योजनाको वनाई प्रभाकारी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने
- लैङ्गिक हिंसा शून्य सहनशीलतासम्बन्धी दीर्घकालीन योजनाको बनाई प्रभाकारी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने
- बालविवाह उन्मूलनसम्बन्धी नीति कार्यान्वयनका लागि परिवार तथा समुदायमा आधारित कार्यक्रम तथा पर्याप्त वजेटको व्यवस्था हुनुपर्ने
- महिला तथा लक्षित वर्ग विशेष गरी दलित अपाङ्गता भएका व्यक्ति, हिंसा पीडित तथा विपन्न महिलाहरुको दीर्घकालीन आर्थिक सशक्तिकरण नीति वनाई कार्यान्वयन गर्नुपर्ने

- पालिका तथा वडास्तरमा सम्बोधन गर्नका लागि पालिकामा लैससास सम्पर्क व्यक्तिसहितको लैससास शाखा र वडामा समितिको व्यवस्था गर्नुपर्ने
- समुदाय तथा विद्यालयहरुमा लैङ्गिक समानता, यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य र दुर्व्यसनसम्बन्धी खुला रुपमा छलफल हुनुपर्ने ।

१.३ यस पालिकामा कार्यरत सरोकारवालाहरुको नक्साङ्कन

यस पालिकामा लैससास, महिला तथा बालबालिकाको हक अधिकार तथा लैङ्गिक हिंसा विरुद्धका क्षेत्रमा काम गर्ने र यस विषयमा प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने महानगरपालिकाभित्रका विभिन्न महाशाखा तथा शाखाहरु, विभिन्न सरकारी निकायहरू, विकास साझेदारहरु, गैरसरकारी संस्थाहरूका साथै सामुदायिक संस्थाहरुलाई सरोकारवालाको रूपमा लिएको छ । यस विस्तृत कार्ययोजना तयार गर्ने क्रममा यस पालिका क्षेत्रमा कार्यरत सरोकारवालाहरुसँग गरिएको छलफलअनुसार देहायका क्षेत्रमा देहायका संस्थाहरु कार्यरत रहेको छ ।

- प्रारम्भिक कक्षा शिक्षा कार्यक्रम
- शैक्षिक समानता र शैक्षिक समावेशी कार्यक्रम
- लैङ्गिक उत्तरदायी र समावेशी शासनलाई अगाडि बढाउन कर्तव्य वाहक र अधिकार धारकहरुलाई व्यापक क्षमता विकास कार्यक्रम
- सम्बन्ध सुदृढीकरण कार्यक्रम
- समाबेशी शासन, स्वतन्त्रताको प्रोत्साहन र नेपालका अपाङ्गता भएका महिला र बालिकाहरुको रुपान्तरित वातावरण परियोजना ।

लैससाससँग प्रत्यक्ष सम्बन्ध राख्ने सरोकारवालाहरु	विषयगत क्षेत्र/कार्यक्रम/गतिविधिहरू तथा दातृ निकाय	कार्य क्षेत्र (वडा)	बिस्तृत कार्य योजनासँग सहकार्यका लागि सम्भावित क्षेत्रहरू
आसमान नेपाल	प्रारम्भिक कक्षा शिक्षा कार्यक्रम USAID को सहयोगमा	पुरै १-५ वडामा	गुणस्तरीय प्राथमिक शिक्षा ।
	शैक्षिक समानता र शैक्षिक समावेशी कार्यक्रम USAID को सहयोगमा	१-५	समावेशी शिक्षा ।
ओरेक	लैङ्गिक उत्तरदायी र समावेशी शासनलाई अगाडि बढाउन कर्तव्यवाहक र अधिकार धारकहरुलाई व्यापक क्षमता विकास कार्यक्रम, UN Women मार्फत EU र Government of Finland को सहयोगमा	१-५	• स्थानिय प्रतिनिधि तथा सरकारी अधिकारीको क्षमता अभिबृद्धि, • लैङ्गिक बजेट, • लैङ्गिक अवस्थाको सर्वेक्षण ।

नेपाल ट्रेड यूनियन महासंघ (GEFONT)	सम्बन्ध सुदृढीकरण कार्यक्रम, आई.एल.ओ.मार्फत USAID को सहयोगमा • कृषक महिलाहरुको हक अधिकारको बारेमा सशक्तिकरण ।	१-५	लैससासमुखि कृषि क्षेत्र तथा महिला कृषक ।
नेपाल अपाङ्ग महिला संघ र मुक्ति नेपाल	समावेशी शासन, स्वतन्त्रताको प्रोत्साहन र नेपालका अपाङ्गता भएका महिला र बालिकाहरुको रुपान्तरित वातावरण परियोजना, UN Trust Fund को सहयोगमा	१-५	अपाङ्गता भएका महिलाको अधिकार, संरक्षण र सशक्तिकरण ।

१.४ लैससास नीतिको आवश्यकता तथा महत्वः

संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन प्रणालीलाई स्थानीय तहदेखि नै प्रभावकारीरुपमा सुदृढीकरण गर्न स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ। सोही ऐनको दफा २४ ले स्थानीय सरकारले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रका विषयमा, स्थानीयस्तरमा विकासका लागि आवधिक, बार्षिक, रणनीतिगत विषयगत क्षेत्रमा मध्यकालीन तथा दीर्घकालीन योजना बनाई लागु गर्नुपर्ने कुरालाई कानूनी दायित्वको रुपमा व्यवस्था गरेको छ भने योजना बनाउँदा लैससास .सम्बन्धी अन्तरसम्बन्धित विषयलाई ध्यान दिनुपर्ने दायित्व स्थानीय सरकारको रहेको कुरा उल्लेख गरेको छ। ऐनको दफा ११ मा उल्लेख गरिएबमोजिम गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकार अन्तर्गत आफ्नो पालिकामा आर्थिक तथा सामाजिक रुपले पछि परेका वा पारिएका महिला, बालबालिका, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक, अल्पसङ्ख्यक, सीमान्तकृत समुदायको अभिलेख राखी सामाजिक र आर्थिक उत्थानसम्बन्धी काम गर्नुपर्ने र पालिकामा समस्याको रुपमा रहेको बालविवाह, बहुविवाह, लैङ्गिक हिंसा, छुवाछुत, दहेज तथा दाइजो, हलिया, बालश्रम, मानव बेचबिखन जस्ता सामाजिक कुरीति र अन्धविश्वासको अन्त्य गर्ने गराउने दायित्वसमेत स्थानीय सरकारको रहेको छ। त्यसैले संवैधानिक तथा कानूनी दायित्व पूरा गर्नुका साथै देहायका आधार कारणसहित पालिकामा लैससास नीतिको आवश्यकता रहेको छ।

- लामो समयदेखि विकास तथा नेतृत्वको मूलधारबाट वञ्चितीकरणमा रहेका महिला, दलित, जनजाति, मुस्लिम, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, सीमान्तकृत समुदायका साथै अन्य विभिन्न कारणले पछाडि पारिएका समुदायलाई विकासमा मूलप्रवाहीकरण गरी सामाजिक न्यायसहितको दिगो विकास गर्न।
- लैङ्गिक समानता तथ सामाजिक न्याय तथा समावेशीकरणलाई आन्तरिकीकरण, मूलप्रवाहीकरण र स्थानीयकरण गरी दिगो विकास गर्न।
- श्रोत, साधन र निर्णय ठिक समयमा, ठिक तरिकाबाट, ठिक कार्यक्रम आवश्यक समुदायका लागि सञ्चालन गर्न।
- पालिकाको योजना तर्जुमा प्रक्रियादेखि कार्यक्रम सञ्चालन र परिणाममा समेत लैससासमैत्री बनाउन।

CamScanner

- लैससासको अवधारणा अनुरुप पालिकाको शासन तथा नीतिगत तहमा सबै समुदायको समान प्रतिनिधित्व सुनिश्चित गर्न ।
- गाउँपालिकाको योजना तथा स्रोत साधनको वितरणमा आवश्यकतानुसार लैससास उत्तरदायी बनाउन र लैससास सम्बन्धी कार्यक्रममा एकरुपमा कायम गर्न ।
- पालिकाको क्षेत्रमा समानुपातिक विकासको लागि मानवीय तथा संस्थागत क्षमता सुदृढीकरण गर्न
- परिवार तथा सार्वजनिक कार्यालयहरुमा रहेको लैङ्गिक भेदभावपूर्ण संस्थागत संरचनाहरु लैङ्गिकमैत्री वनाउन ।
- समाजमा विद्यमान लैङ्गिक, जातीय, क्षेत्रीय, भाषिक, तथा सामाजिक, आर्थिक र अन्य विभेदहरुको अन्त्य गरी समतामूलक समाजको निर्माण गर्न र समाजको विविधतालाई संरक्षण गर्न ।

१.५ लैससाससम्बन्धी आधारभूत सिद्धान्तहरु

यस कुनै पनि कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा देहायका सिद्धान्तको परिपालना गर्नेछ ।

(क) **अविभेद (Non-discrimination)** : यो नीतिको कार्यान्वयनको सिलसिलामा महिला, पुरुष, यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक वा अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा अल्पसंख्यक माथि जातजाति, लिङ्ग, वर्ण, आर्थिक, सामाजिक, शारीरिक स्थिति वा भौगोलिक अवस्थितिका आधारमा भेदभाव गरिने छैन ।

(ख) **सारभूत समानता** : यो नीतिले लैससासका लागि सारभूत समानता अर्थात परिणाममा समानताको सिद्धान्तलाई अंगीकार गर्दछ ।

(ग) **समता** : यस रणनीतिले असमान व्यक्तिहरूविच समता कायम गर्न असमान व्यवहार तथा सकारात्मक भेदभाव गर्नुपर्ने सिद्धान्तलाई स्वीकार्दछ ।

(घ) **कोही पछाडि नछुटून्** : यो नीति दिगो विकास लक्ष्यको कोही पनि पछाडि नछुटून् भन्ने अवधारणामा आधारित छ ।

(ङ) **कसैलाइ हानि नपुऱ्याउने** : यो नीतिले कसैलाई पनि हानि नोक्सानी वा क्षति नपुऱ्याउने सिद्धान्त लिएको छ ।

(च) **शून्य सहनशीलता** : यो नीतिले लैङ्गिक शोषण, विभेद र हिंसाका घटनाहरूमा शून्य सहनशीलताको सिद्धान्तलाई अङ्गीकार गरेको छ ।

(छ) **अर्थपूर्ण सहभागिता (Meaningful participation)** : यो नीतिको सफल तथा प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि जसको सरोकार उसको आवाज भन्ने सिद्धान्तलाई आत्मसात गर्दै सबै सरोकारवालाहरु (महिला, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा अन्य सिमान्तकृत) को अर्थपूर्ण सहभागितालाई महत्व दिइने छ ।

(ज) **साझेदारिता र सहकार्य (Partnership and collaboration)** : यो नीतिको सफल र प्रभावकारी कार्यान्वयनमा सबै सरोकारवालाहरुको समन्वय, साझेदारिता र सहकार्यलाई महत्व दिनेछ ।

CamScanner

(झ) **सकारात्मक सोच** : यो नीति सकारात्मक सोच लिई परिवर्तन सम्भव छ र आफैले गर्न सकिन्छ भन्ने सिद्धान्तबाट निर्देशित छ ।

(ञ) **बालबालिकाको सर्वोत्तम हित (Best interest of children)** : यो नीतिले लैङ्गिक हिंसाको सम्बोधन गर्ने सवालहरुमा बालबालिकाको सर्वोत्तम हित र भलाईलाई सर्वोपरी राखिनेछ ।

(ट) **सारभूत समानता (Substantive equality)** : यो नीतिले लैङ्गिकताका सवालमा सारभूत समानतालाई आत्मसात गर्नेछ ।

(ठ) **गोपनीयताको अधिकार (Rights to Privacy)** : यो हिंसाबाट प्रभावित व्यक्तिहरुको व्यक्तिगत गोपनीयताको अधिकारलाई पूर्ण ध्यान दिने छ ।

(ड) **पुरुष तथा किशोरहरुको संलग्नता (Men and boys engagement)** : यो नीतिको सफल तथा प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि पुरुष तथा किशोरहरुको संलग्नता अपरिहार्य छ भन्ने मान्यता राख्नेछ ।

(ढ) **पीडित प्रभावितको संरक्षण (Protection of the victimsn/survivors)** : यो नीतिले लैङ्गिक हिंसा प्रभावितहरुको संरक्षण र सुरक्षाको प्रत्याभूति दिलाउन पर्ने र आत्मसम्मानपूर्ण व्यवहार गर्नुपर्ने विषयलाई उच्च प्राथमिकतामा राख्नेछ ।

(ण) **न्यायमा पहुँच (Access to Justice)** : यो नीतिले लैङ्गिक हिंसा प्रभावितहरुका लागि न्यायमा पहुँचको सिद्धान्तलाई अंगीकार गर्नेछ ।

CamScanner

परिच्छेद (दुई
अन्तर्राष्ट्रिय तथा राष्ट्रिय कानूनी व्यवस्थाहरु

२.१ मानव अधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय संयन्त्रहरु र नेपालको प्रतिवद्धता

मानव अधिकारसम्बन्धी विभिन्न दस्तावेज स्वभावले नै सबैलाई बराबर रुपमा लागु हुने व्यवस्था हुन् । तर पनि अधिकारको प्रयोग, उपभोग एवं दावीको क्रममा लामो समयदेखि वञ्चितीकरणमा रहेका महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, मधेशी, मुस्लिम तथा विभिन्न कारणले पछाडि पारेका नागरिकहरुले उपभोग गर्नसकेका छैनन् । मानव अधिकारसँग सम्वन्धित अधिकांश दस्तावेजहरु प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रुपमा लैङ्गिक समानता तथा समावेशीकरणका अधिकारसँग सम्बन्धित भए तापनि विशेष गरी मानव अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय घोषणापत्र, १९४८, नागरिक तथा राजनैतिक अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय अनुवन्ध, १९६६; आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय अनुवन्ध, १९६६; महिला विरुद्धका सबै प्रकारका भेदभावहरू उन्मूलन गर्ने महासन्धि, १९७९; बाल अधिकारसम्बन्धी महसन्धि, १९८९; द्वन्द्ववाट महिला र बालबालिकाको संरक्षण गर्ने घोषणापत्र, १९७४; महिला विरुद्धको हिंसा उन्मूलनसम्बन्धी घोषणापत्र, १९९१; अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको अधिकारसम्बन्धी महासन्धि, २००६, सबै किसिमको जातीय भेदभाव उन्मूलन गर्ने सम्बन्धी **अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि** र संयुक्त राष्ट्रसंघ सुरक्षा परिषद्वाट महिला, शान्ति र सुरक्षाका सम्बन्धमा पारित प्रस्ताव नं १३२५ संयुक्त राष्ट्रसंघ महिला तथा बालिकाहरूमाथि हुने यौन हिंसा विरुद्धको प्रस्ताव नं १८२०, प्रस्ताव नं १८८८, अन्तर्राष्ट्रिय जनसंख्या तथा विकास सम्मेलन कार्ययोजना, १९९४ का साथै अन्तर्राष्ट्रिय श्रम संगठनले जारी गरेका साथै अन्तर्राष्ट्रिय श्रम संगठनले जारी गरेका समान कामका लागि समान पारिश्रमिकसम्वन्धी महसन्धि, १९५१, (आईएओ महासन्धि १००) र रोजगार तथा व्यवसायमा हुने विभेदसम्वन्धी महासन्धि (आईएओ महासन्धि १११), आदिवासी तथा जनजातिसम्बन्धी महासन्धि, १९८९ (नं १६९) र निकृष्ट प्रकारको बालश्रम विरुद्ध महासन्धि, १९९९ (नं १८२) प्रमुख हुन् । आदिवासी तथा जनजातिसम्वन्धी महासन्धि, १९८९ (नं १६९) र निकृष्ट प्रकारको बालश्रम विरुद्ध महसन्धि, १९९९ (नं १८२) आदिले पनि संस्कृति, जमिन, प्राकृतिक स्रोत, शिक्षा, प्रथाजनित न्याय प्रणाली, रोजगारीको, व्यावसायिक तालिम, सामाजिक सुरक्षा र स्वास्थ्यमा जनजातिको अधिकारका साथै आपसी परामर्शका लागि संयन्त्रको विकास र शासन व्यवस्थामा सहभागिता सुनिश्चित गरिएको छ । साथै महिलाको प्रजनन स्वास्थ्य अधिकारको संरक्षणको सम्वन्धमा सन् १९९४ मा कायरोमा भएको जनसंख्या तथा विकाससम्वन्धी अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलन (ICPD) र यसको कार्यान्वयनलाई विशेष रुपमा लिन सकिन्छ । यस सम्मेलनले महिलाहरूको प्रजनन् स्वास्थ्यसम्वन्धी अधिकार महिला मानव अधिकारको रुपमा स्थापित गरेको छ ।

चौथौं अन्तर्राष्ट्रिय महिला सम्मेलनका १२ वटा सवालहरु :

सन् १९९५ मा चौथौं अन्तर्राष्ट्रिय महिला सम्मेलनबाट पारित भएका १२ वटामध्ये लैङ्गिक समानता पनि प्रमुख सवालको रुपमा राज्यले सम्बोधन गर्नुपर्ने विषय हो । सो सम्मेलनले महिलाको आर्थिक, सामाजिक, राजनैतिक अधिकारका साथै लैङ्गिक समानता कायम गर्ने, महिला र गरिबी, महिला शिक्षा र तालिम, महिला र स्वास्थ्य, महिलाविरुद्धको हिंसा, महिला र सशक्त सङ्घर्ष, महिला र अर्थतन्त्र, शक्ति र निर्णयमा महिला, महिला र सञ्चार, महिला र वातावरणजस्ता सवाललाई समानता समावेशिता र विकासको लागि स्थानीयकरण गर्न राज्यले महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्नुपर्ने कुरा उल्लेख गरेको छ

जाकार्ता सिद्धान्त :

यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यकहरुको अधिकार सम्बन्धमा सन् २००६ मा घोषणा गरेको जाकार्ता सिद्धान्तलाई प्रमुख रुपमा लिन सकिन्छ । त्यो पछि लैङ्गिक समानता भनेको महिला र पुरुषमा मात्र सीमित रहनु हुन्न भन्ने पक्षलाई संयुक्त राष्ट्रसंघको मानव अधिकार परिषदबाट विभिन्न समयमा पास गरेका प्रस्तावनाहरुले यौनिकताको आधारमा यी समुदायहरुमाथि भैरहेको हिंसा, भेदभाव, लाञ्छना तथा वञ्चितीकरणलाई निषेध गर्नुपर्ने कुरा पास गरेको छ । फलस्वरुप नेपालले पनि यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यकको आधारमा भेदभाव गर्न नहुने कुरा मौलिक हकको रुपमा प्रत्याभूत गरेको छ ।

दिगो विकास लक्ष्य:

संयुक्त राष्ट्रसङ्घको साधारण सभाले सन् २०१६ देखि २०३० सम्ममा हासिल गर्नुपर्ने दिगो विकासका १७ वटा लक्ष्य र १६९ वटा उप-लक्ष्यहरु पारित गरेको छ । यी लक्ष्यहरुले गरिबीको रेखामुनि रहेका नागरिकहरु, बालबालिका, किशोरकिशोरी, महिला अपाङ्गता भएका व्यक्ति, यौनिक अल्पसंख्यक, पछाडि पारिएका समुदाय जस्तै, दलित, जनजाति, आदिवासीहरुको आवश्यकताहरुलाई समेट्ने उद्देश्य राखेको छ । लैङ्गिक समानतालाई व्यावहारिक रुपमा कायम राख्ने क्रममा दिगो विकास लक्ष्य नं ४ र ५ लाई यस सवालसँग प्रत्यक्ष रुपमा जोडिएर हेर्न सकिन्छ । लक्ष्य ४ मा उल्लिखित समावेशी र समतामूलक गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चितता र लक्ष्य नं. ५ मा लैङ्गिक समानता कायम गर्ने सम्बन्धी लक्ष्यहरु वढी सान्दर्भिक देखिन्छ । दिगो विकास लक्ष्यले केवल वञ्चितीकरणमा परेकाहरूको समावेशी गर्न मात्र नभई समावेशी संस्थाहरू तथा प्रणालीहरूको विकास र तिनको निरन्तरतालाई पनि उत्तिकै जोड दिएको छ । संयुक्त राष्ट्रसंघीय संकल्प ७०/१ 'हाम्रो विश्वको रूपान्तरण: दिगो विकासका लागि सन् २०३० को एजेण्डा' मा अति विपन्नता लगायत सबै खालका गरिबीको उन्मूलन र 'कोही पनि पछाडि नछुटून् (Leave No One Behind) भन्ने सिद्धान्तसहित विश्व समुदायमा समानता र समावेशिताद्वारा दिगो विकासलाई प्राथमिकता दिएको छ । चरम गरिबीको अन्त्य गर्न, असमानता हटाउन, विभेदसँग लड्न र पछाडि परेका व्यक्ति र समूहको द्रुत गतिमा प्रगति गर्नका लागि कोहि पनि पछाडि नछुट्ने भन्ने मुख्य सिद्धान्तलाई दिगो विकास लक्ष्यहरुले अङ्गीकार गरेको छ । यसलाई स्थानीयकरण गर्ने र आफ्ना योजना तथा बजेटले सम्बोधन गर्ने दायित्व स्थानीय सरकारमा रहेको छ। साथै उक्त महासन्धि तथा कार्ययोजना र सवालहरु विभिन्न समितिहरूले समय समयमा नेपालको लागि दिएका सिफारिसहरू कार्यान्वयन गर्नु पनि सरकारको दायित्व हो । नेपाल सन्धि ऐन, २०४७ को दफा ९(२) अनुसार नेपाल पक्ष भएको अन्तर्राष्ट्रिय सन्धिहरूसँग नबाझिने गरी सन्धि सम्झौताहरूको कार्यान्वयन गर्नु राज्यको दायित्व हो

२.२ मानव अधिकारका सिद्धान्तहरु:

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मानव अधिकारको महत्वपूर्ण पक्ष हो । कुनै पनि व्यक्तिलाई जातजाति, भाषा, धर्म, वर्ण, लिङ्ग, उत्पत्ति, क्षेत्र, आस्था, शारीरिक अवस्था, आर्थिक अवस्था, स्वास्थ्य स्थिति, वैवाहित अवस्था आदिका आधारमा भेदभाव गर्न नहुने र राज्यले सबैलाई समान व्यवहार गर्नुपर्ने मानव अधिकारको प्रमुख पक्ष हो । लैङ्गिक समानता तथा समावेशीकरण समाजमा लैङ्गिक तथा सामाजिक अवस्थामा भएका व्याप्त भेदभाव तथा हिंसालाई सम्बोधन गर्नका लागि मानव अधिकारको कार्यान्वयनको क्रममा आएको शैद्धान्तिक तथा व्यावहारिक रुपमा स्वीकरोक्ति विषय हा । माथि उल्लिखित मानव अधिकारसम्बन्धी हरेक दस्तावेजहरुले हरेक व्यक्तिको मानव अधिकारको सम्मान गर्नुपर्ने कुरा विवादरहित रुपमा स्वीकारेका छन् । मानव अधिकारको सम्मान गर्ने, संरक्षण गर्ने र परिपूर्ति गर्ने दायित्व राज्यसँग रहन्छ, र राज्यसँग नेपाल पक्ष भएका मानव अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय दस्तावेजहरु कार्यान्वयन गर्ने दायित्व पनि छ । मानव अधिकार कुनै पनि आधारमा भेदभाव नहुने भएको हुनाले यो सार्वभौम, अभिवाज्य, अभिच्छेद, **विश्वव्यापकता, अहरणीय, अन्तरनिर्भर, समान र अभिवेद एवं विवाद**रहित हुन्छ । त्यसैले मानव अधिकारको उपभोगमा लैङ्गिक तथा सामाजिक कारणले भेदभाव गर्न नहुने कुरानै मानव अधिकारको प्रमुख सैद्धान्तिक पक्ष हो ।

२.३ राष्ट्रिय कानूनी व्यवस्थाहरु

नेपाल पक्ष भएका मानव अधिकारकारसम्बन्धी दस्तावेजहरुले प्रत्याभूत गरेका लैङ्गिक समानता तथा समावेशिताको अधिकारलाई कानूनी तथा व्यावहारिक रुपमा सुनिश्चित गर्न गराउन नेपाल सरकारले संविधान लगायत अन्य धेरै कानूनी व्यवस्थाहरु गरेका छन् ।

नेपालको संविधान २०७२:

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) नेपालको संविधानले संघीय राज्य व्यवस्थापनको आधारभूत शर्त तथा मान्यताको रुपमा अंगीकार गरेको छ । सामाजिक न्यायको लागि यो अपरिहार्य विषय पनि हो । वि.सं. २०७२ सालमा संघीय गणतन्त्रात्मक व्यवस्थासहितको संविधानको प्रस्तावनामा नै बहुजातीय, बहुभाषिक, बहुधार्मिक, बहुसांस्कृतिक तथा भौगोलिक विविधतायुक्त विशेषतालाई आत्मसात गरेको पाइन्छ । संविधानले समानतालाई सामाजिक न्याय सुनिश्चित गर्ने प्रमुख आधारको रुपमा लिएको छ । समावेशीमूलक समाज निर्माणको लागि जातजाति, भाषा, धर्म, लैङ्गिक, वर्गीय, क्षेत्रीय तथा सामाजिक, आर्थिक, राजनीतिक लगायत कुनै पनि आधारमा भेदभाव गर्न नहुने र विभिन्न कारणले पछाडि पारिएका तथा परिएका समुदायलाई विकासको मूलधारमा ल्याउनका लागि समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तलाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्ने उद्देश्यले संविधानले समानुपातिक सहभागितालाई मौलिक हकको रुपमा प्रत्याभूत गरेको छ । संविधानको मौलिक हक अन्तर्गत धारा १६ ले सबै व्यक्तिहरुको सम्मानपूर्वक बाँच्न पाउने हक, धारा १७ ले स्वतन्त्रताको हक, धारा १८ ले समानताको हक, धारा २१ ले अपराध पीडितको हक, धारा ३८ ले महिलाको हक, धारा ३९ ले बालवालिकाको हक, धारा ४० ले दलितको हक, धारा ४१ ले जेष्ठ नागरिकको हक, धारा ४२ ले सामाजिक न्यायको हक जस्ता धेरै नागरिक, राजनीतिक, सामाजिक आर्थिक सांस्कृतिक हकहरु मौलिक हकको रुपमा प्रत्याभूत गरेको छ । त्यसैगरी धारा ५१ (ञ) ले सामाजिक न्याय र समावेशीकरणसम्बन्धी नीति अपनाउनु पर्ने जिम्मेवारी राज्यलाई दिएको छ भने

धारा ५२ ले मौलिक हक कार्यान्वयनका लागि राज्यले गर्नुपर्ने दायित्वको समेत व्यवस्था गरेको छ। संविधानले प्रत्याभूत गरेका अधिकारहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि राज्यका तीनै तहका सरकार संघीय, प्रदेश तथा स्थानीय सरकारहरुले लैङ्गिक समानता तथा समावेशी शासन पद्धतिलाई संस्थागत गर्न आवश्यक छ।

अन्य कानूनी व्यवस्थाहरु :

लैङ्गिक समानता र समावेशीकरणसम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिवद्धतालाई आन्तरिकीकरण गर्ने क्रममा नेपाल सरकारले संविधान बाहेक धेरै कानूनहरुमा समावेश गरेको छ भने व्यावहारिक रुपमा यसकालाई कार्यान्वयन गर्ने कोसिस गरेको छ। जस्तै महिला माथि हुने महिला विरुद्ध हुने विभिन्न प्रकारका लैङ्गिकतामा आधारित हिंसालाई न्यूनीकरण गर्न मुलुकी अपराध संहिता २०७४; मुलुकी फौजदारी कार्यविधि संहिता, २०७४; फौजदारी (कसुर तथा सजाय निर्धारण गर्ने) ऐन, २०७४; मुलुकी देवानी सहिंता, २०७४ लागु गरिएको छ भने यसैगरी अपराध पीडित संरक्षण ऐन २०७५, कार्यस्थलमा हुने यौनजन्य दुर्व्यवहार निवारण ऐन २०७१, घरेलु हिंसा (कसुर र सजाय) ऐन, २०६७, बालबालिकासम्बन्धी ऐन २०७५, बाल श्रम (निषेध र नियमित गर्ने) ऐन २०५६ लागु भएका छन् बोक्सी आरोप विरुद्धको (कसुर र सजाय) ऐन, २०७२; सुरक्षित मातृत्व तथा प्रजनन् स्वास्थ्य अधिकार ऐन २०७५, अपाङ्गता भएका व्यक्तिको अधिकारसम्बन्धी ऐन, २०७५, रोजगारीको हकसम्बन्धी ऐन, २०७५ आदिलाई प्रमुख कानूनी व्यवस्थाको रुपमा लिन सकिन्छ।

त्यसैगरी लैङ्गिक समानता तथा समावेशीकरणलाई वहुपक्षीय दृष्टिकोणले अध्ययन गर्दा अपाङ्गतासम्बन्धी १० बर्षे राष्ट्रिय नीति तथा कार्ययोजना, युवाको हकहितको संरक्षण र सम्बर्द्धन गरी समुन्नत मुलुक निर्माणका लागि राष्ट्रिय यूवा परिषद ऐन २०७२, २०३० सम्म बाल विवाह उन्मूलन गर्ने लक्ष्यसहितको बाल विवाह अन्त्यका लागि राष्ट्रिय रणनीति, २०७२, महिला तथा बालबालिकाहरुको बेचबिखन तथा ओसारपसार विरुद्धको राष्ट्रिय कार्ययोजना, २०६८, बिपद जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय कार्य योजना २०१८-२०३० लाई पनि प्रमुख रुपमा लिन सकिन्छ भने सार्वजनिक क्षेत्रमा महिला तथा लक्षित समुदायको सहभागिताको लागि गरिएको निजामती सेवा ऐनदेखि विभिन्न सेवा ऐनहरुलाई पनि लैङ्गिक समानता तथा समावेशीकरण सम्बन्धमा सकारात्मक प्रयासको रुपमा लिन सकिन्छ।

यसका अतिरिक्त मानव बेचबिखन विशेष गरी बाल हेल्पलाइन सञ्चालन कार्यविधि, २०६४, छाउपडी प्रथा उन्मूलन निर्देशिका, २०६४, विशेष प्रकृतिको मुद्दाहरूको कारवाहीमा पक्षहरूको गोपनीयता कायम राख्ने सम्बन्धी (कार्यविधि) निर्देशिका, २०६४, श्रमजीवि महिलाहरूप्रति डान्स रेष्टुरेन्ट, डान्स बारजस्ता कार्यस्थलमा हुने यौन उत्पीडन नियन्त्रण गर्ने सम्बन्धी सर्वोच्च अदालतबाट भएको फैसला र निर्देशिका, २०६५, वैदेशिक रोजगारसँग सम्बन्धित कसुरको अनुसन्धान तथा अभियोजन दिग्दर्शन, २०६७, मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारसम्बन्धी मुद्दाको अभियोजन तथा अदालती कारवाहीसम्बन्धी कार्यसञ्चालन निर्देशिका, २०६८, मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारबाट पीडित/प्रभावितहरूको हेरचाह तथा संरक्षणका लागि राष्ट्रिय न्यूनतम मापदण्ड, २०६८, पुनर्स्थापना केन्द्र सञ्चालन निर्देशिका, २०६८, पुनर्स्थापना कोष सञ्चालन निर्देशिका, २०६८, मनोसामाजिक परामर्श निर्देशिका, २०६९ र आवासीय बालगृह सञ्चालन तथा व्यवस्थापनसम्बन्धी मापदण्ड, २०६९, आदि प्रमुख प्रयासको रुपमा लिन सकिन्छ।

CamScanner

त्यसैगरी लैङ्गिक समानता र समावेशीकरण नीतिलाई कार्यान्वयन गर्न लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट, कानूनी रुपमा नै राष्ट्रिय महिला आयोग, राष्ट्रिय समावेशी आयोग, दलित आयोग, मधेशी आयोग, मुश्लिम आयोगले व्यवस्था गरेको छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४,

लैङ्गिक समानता तथा सामजिक समावेशीकरण (लैससास) सम्बन्धी व्यवस्था प्रस्तावनामा नै उल्लेख गरिएको छ । यसका अलवा नगरपालिका तथा नगरपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकारको व्यवस्था गरिएको छ । खण्डीकृत तथ्यांक संकलन, बालविवाह, बहुविवाह, लैङ्गिक हिंसा अन्त्य गर्ने आदि वडा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार रहेका छन् । योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा महिला तथा पिछडिएको वर्गको सहभागिता सुनिश्चित गर्न भनिएको छ । महिला, बालबालिका, पिछडिएका वर्ग, क्षेत्र र समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने योजना छनौट गर्नुपर्ने, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र अशक्तहरुको व्यवस्थापनको जिम्मेवारी अन्तर्गत विभिन्न कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ भने दफा २४ उपदफा (२) मा स्थानीय तहले योजना तर्जुमा गर्दा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य समयसीमा र प्रकृयासँग अनुकूल हुनेगरी सुशासन, वातावरणमैत्री, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकूल, विपत् व्यवस्थापन, लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण अन्तरसम्बन्धित विषयलाई ध्यान दिनुपर्ने व्यवस्था उल्लेख गरिएको छ। यसैगरी सोही दफाको उपदफा (३) नगरपालिका तथा नगरपालिकाले आफ्ना योजना, नीति तथा बजेट तर्जुमा गर्दा महिला बालबालिका तथा पिछडिएका वर्ग, क्षेत्र र समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण अभिवृद्धि हुने खालका योजना तथा कार्यक्रमहरुलाई प्राथमिकता दिनुपर्ने छ भनि उल्लेख गरेको छ ।

राष्ट्रिय लैङ्गिक समानता नीति, २०७७:

राज्यका तीन वटै तहमा लैङ्गिक उत्तरदायी शासन पद्धतिलाई संस्थागत गर्न योजना, नीति तथा कार्यक्रम, वार्षिक वजेट तथा सेवा प्रवाहलाई लैङ्गिकमैत्री वनाई समृद्ध र न्यायपूर्ण समाजको स्थापनाको आवश्यकतालाई महसुस गरी नेपाल सरकारले राष्ट्रिय लैङ्गिक समानता नीति, २०७७ जारी गरेको छ । यस नीतिले सबै क्षेत्रमा महिलाको सारभूत र अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्दै आर्थिक र सामाजिक रुपान्तरणद्वारा लैङ्गिक समानता कायम गर्ने दीर्घकालीन सोच रहेको छ । लैङ्गिकतामा आधारित श्रम विभाजनको परम्परालाई परिवर्तन गरी श्रम बजारमा महिलाको सहभागिता वृद्धि गर्दै अर्थतन्त्रमा महिलाको योगदानको मूल्याङ्कन गर्ने रणनीति लिएको छ ।

सोह्रौ पञ्चवर्षीय योजना (२०८१/०८२-२०८५/२०८६), पनि लैङ्गिक समानता, सामाजिक न्याय तथा समावेशी समाजको प्रवर्धनका लागि छुट्टै योजनागत व्यवस्था गरेको छ । लैङ्गिक समानता तथा सशक्तिकरण, सामाजिक न्याय तथा समावेशीकरणलाई आन्तरिकीकरण मूलप्रवाहीकरण र स्थानीयकरण गर्ने कुरा रुपान्तरित रणनीतिको उल्लेख गरेको छ । लक्षितवर्ग समुदायलाई विशेष सरंक्षण गर्ने तथा उनीहरुको अर्थपूर्ण सहभागिताको सुनिश्चित गर्ने, हिंसा पीडितको उद्धार, राहत, पुनर्स्थापना तथा सामाजिक एकीकरण प्रभावकारी वनाउने र न्याय प्रणालीलाई सुधार गर्ने साथै अपाङ्गतामैत्री जीवनको लागि सहजीकरण गर्ने लगायतका धेरै नीतिगत योजनाहरु लिएका छन्

२.४ लैससासमा मधेश प्रदेशको अवस्था र प्रयास

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार मधेश प्रदेशको कुल जनसंख्या ६,११४,६०० रहेको छ जसमा पुरुषको जनसंख्या ३,४३,३५० र महिलाको जनसंख्या २,९७,७७२ (५० प्रतिशत) रहेको छ भने विभिन्न प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको कुल संख्या ९१,६४७ रहेकोमा ५६.८ प्रतिशत पुरुष र ४३.२ प्रतिशत महिला रहको उल्लेख गरेको छ। यस प्रदेशको साक्षरता दर ६३.५ प्रतिशत रहेको छ। जसमध्ये महिलाको साक्षरता दर ५४.७ प्रतिशत मात्र रहेका छन्। ५३ प्रतिशत महिलाहरु २० बर्षको उमेर पुग्दा विवाहित भैसकेका हुन्छन्। सन् २०२१ मा प्रकाशित नेपाल मानव विकास प्रतिवेदन हाल ०.४१ स्तरमा छ जुन नेपालको राष्ट्रिय औसत ०.४९० भन्दा निकै कमजोर अवस्था छ र लैङ्गिक समानता सूचांकअनुसार नेपालका अन्य प्रदेशहरूका तुलनामा मुख्यत शिक्षा, स्वास्थ्य, र आयस्रोतका क्षेत्रमा पछाडि परेको देखिन्छ भने लैङ्गिक असमानताका हिसावले मधेश प्रदेशले तुलनात्मक रूपमा धेरै चुनौती सामना गरिरहेको देखिन्छ। यसमा महिला सशक्तिकरण, शिक्षा, र स्वास्थ्य सेवा पहुँचको अभाव मुख्य कारण हुन्। विद्यालय बाहिर रहेका र विद्यालय छाड्ने बालबालिकाको संख्या उच्च हुनु पनि यस प्रदेशको प्रमुख चुनौती रहेको छ। त्यसैगरी लैङ्गिक समानताका दृष्टिले पनि मधेश प्रदेशको स्थिति चुनौतीपूर्ण छ। साक्षरता दर, विद्यालय शिक्षामा पहुँच र महिलाहरूको रोजगारमा सहभागिता जस्ता सूचकहरू राष्ट्रिय औसतभन्दा तल छन्। मधेश प्रदेशमा अहिले पनी मातृ मृत्युदर प्रति एक लाखमा १४० रहेको छ। ४० प्रतिशतले किशोरावस्थामा गर्भधारण गर्ने गरेको छ।[1] आर्थिक गरिबी दर २७.७ % छ भने बहुआयामिक गरिबी दर झन् उच्च ४७.९ प्रतिशत छ जसले महिलाको स्वास्थ्य, शिक्षा, र आधारभूत आवश्यकताहरूमा व्यापक अभाव रहेको संकेत गर्दछ।

उक्त तथ्यांकअनुसार मधेश प्रदेशका महिलाहरू घरायसी कार्य र पारिश्रमिक बिनाको सेवामूलक कार्यमा व्यस्त हुने गरेको देखिन्छ। सामुदायिक सेवा र सहभागितामा महिला तथा पछाडि पारिएका समुदायको अर्थपूर्ण सहभागिता तुलनात्मक रूपमा हुन नसकेको स्थिति देखिन्छ। प्रदेशमा जातीय छुवाछुत सामाजिक कुसंस्कारको रूपमा रहेको छ भने महिलाको शिक्षामा न्यून पहुँच रहेको अवस्था छ।

संविधानद्वारा निर्देशित लैङ्गिक समानताका तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई कार्यान्वयन गर्ने क्रममा मधेश प्रदेश सरकारले धेरै प्रयास गरेको देखिन्छ। प्रदेशस्तरीय सारभूत लैङ्गिक समानता नीति, २०७९, वालविवाह अन्त्यका लागि १० वर्षे प्रादेशिक रणनीतिक योजना (२०७८/०७९-२०८८/२०८९), बाल संरक्षण तथा सशक्तिकरण ऐन, २०८१, दलित सशक्तिकरण ऐन २०७६,[2] प्रदेश बालअधिकारसम्वन्धी ऐन २०७७, बालमैत्री स्थानीय सुशासन कार्यान्वयन निर्देशिका, २०७८, जारी गरेको छ। त्यसैगरी मधेश प्रदेशको सरकारले विभेदमुक्त सामाजिक न्याय स्थापना गर्ने सन्देश प्रवाह गरी छोरा र छोरीबिचको सामाजिक विभेद अन्त्य गर्ने उद्देश्यले मुख्यमन्त्रीको संयोजकत्वमा बेटी पढाऊ, बेटी बचाऊ अभियान, छोरी शैक्षिक बिमा कार्यक्रम सञ्चालन गरिरहेको छ। प्रदेश प्रहरीसहित अन्य सेवामा महिलालाई ५० प्रतिशत आरक्षणसहित दलित, मुस्लिम, जनजातिलाई उनीहरूको जनसंख्याका आधारमा आरक्षणको व्यवस्था कानूनी रूपमा सुनिश्चित गरिएको छ। प्रदेशको **प्रथम आवधिक योजना**

[1] NDHS Survey, 2022

[2] ऐनले निःशुल्क शिक्षा, रासन कार्डको व्यवस्था, सशक्तिकरणका कार्यक्रमका साथै समानुपातिक समावेशीको पालनाका लागि दलित सिटमध्ये ५० प्रतिशत दलित महिलाको लागि व्यवस्था गर्ने स्पष्ट उल्लेख गरेको छ।

CamScanner

आ.व. २०७६/७७ – २०८०/८१[1] तथा यस आर्थिक वर्षमा पास भएको दोस्रो आवधिक योजना आ.व. २०८१/८२ – २०८५/८६ जस्ता प्रयासलाई लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको सम्बन्धमा प्रमुख रुपमा लिन सकिन्छ। **"आत्मनिर्भर र समृद्ध मधेश सुखी मधेशी"** दिर्घकालीन सोच सहित पास भएको यस दोस्रो आवधिक योजनाले लैङ्गिक समानता सम्बन्धी नीतिगत, कानूनी र संस्थागत प्रवन्धको सुदृढीकरण गर्ने, लैङ्गिक समानता सम्बन्धी कार्ययोजना तर्जूमा गरी कार्यन्वयन गरिने, लैङ्गिक उत्तरदायी वजेट विनियोजन प्रणालीलाई प्रदेश तथा सबै स्थनीय तहसम्म संस्थागत गरिने, महिला सशक्तीकरण सम्बन्धमा महिला हिंसा विरुद्ध कार्यक्रम चलाउने, लैङ्गिक उत्तरदायी शासन पद्धति अवलम्बन गरिने, दाईजो विना विवाह गर्ने परिवारलाई सम्मान गरिने, आर्थिक सामाजिक क्षेत्रमा विद्यमान लैङ्गिक विभेद कम गर्ने, महिला उद्यमशीलता विकास गर्ने, दलित एवं विपन्न महिलाहरुका लागि शिक्षा, व्यवसायिक तालिम र प्रजनन स्वास्थ्य सेवा निशुल्क र सुलभ हुने व्यवस्था मिलाईने, बालन्याय प्रणालीलाई सुदृद गरिने, बालमैत्री शासन प्रणाली प्रवर्धन गरिने, सीमान्तकृत तथा पिछडिएका समुदायका आधारभूत आवश्यकताहरु पूरा गर्ने, यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक समुदायको सशक्तीकरण गर्ने र उनीहरुप्रतिको सामाजिक धारणा परिवर्तन गर्ने जस्ता योजनाहरु लैङ्गिक समानता तथा समावेशीकरणको सम्बन्धमा दोस्रो आवधिक योजनाको प्रमुख योजनाको रुपमा लिन सकिन्छ।

साथै प्रदेशस्तरीय सारभूत लैङ्गिक समानता नीति, २०७९लाई लैससासको क्षेत्रमा प्रदेशस्तरीय नीतिगत प्रयासको सम्बन्धमा प्रमुख रुपमा लिन सकिन्छ। यस नीतिको उद्देश्य लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक रुपले समावेशी जवाफदेही शासनलाई संस्थागत गर्न प्रदेश सरकारका सबै तह र निकायहरुमा महिला तथा वञ्चितीकरणमा परेका समूहहरुको अर्थपूर्ण सहभागिताको सुनिश्चितता गर्ने, सबै प्रकारका प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष विभेद र असमानताहरुको अन्त्य गर्ने, सबै वञ्चितीकरणमा परेका समूह तथा समुदायहरुको लागि सम्मानित ढंगले बाँच्ने वातावरणको सुनिश्चितता गर्ने, आर्थिक समृद्धि र दिगो विकासको सुनिश्चितता गर्ने, वञ्चितीकरणमा परेका समूहहरुको लागि स्रोत, साधन, अवसर तथा लाभहरुमा समान पहुँचको सुनिश्चितता गर्ने साथै वञ्चितीकरणमा र जोखिममा रहेका समुदायहरु विरुद्धको सबै प्रकारका हिँसाको अन्त्य गर्ने जस्ता धेरै व्यवस्थाहरु गरेको छ। यस नीतिलाई स्थानीयकरण गर्ने क्रममा यस पालिकावाट कार्ययोजना वनाई कार्यान्वयन गरेको छ।

नीति १: लैङ्गिक उत्तरदायी शासन पद्धतिलाई संस्थागत गरिनेछ।

नीति २ प्रदेश सरकारको हरेक तह र निकायमा महिलाको अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ।

नीति ३ प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रुपमा हुने सबै प्रकारका लैङ्गिक विभेद र असमानताको अन्त्य गरी सबै महिलाको सम्मानपूर्वक बाँच्न पाउने र जीवनयापनको वातावरण सुनिश्चित गरिनेछ

नीति ४ आर्थिक समृद्धि र दिगो विकासका लागि स्रोत, साधन, अवसर तथा लाभमा महिलाको समान पहुँच सुनिश्चित गरिनेछ।

नीति ५, महिलामाथि हुने सबै प्रकारका हिंसाको अन्त्य गरिनेछ।

---

[1] यो योजनाले लैङ्गिक समानता र सामाजिक न्यायमा आधारित समाज निर्माण गर्ने क्षेत्रगत सोच राखी विकासका हरेक क्रियाकलापमा महिला र पुरुषको समान सहभागिता कायम गर्ने लक्ष्य लिएको छ।

परिच्छेद तीन

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) नीति, २०८२

३.१ प्रस्तावना

कानुनको अगाडि समान र कानुनको समान संरक्षणबाट कसैलाई पनि भेदभाव नगरिने समानताको औपचारिक शिद्धान्तका साथ साथै आर्थिक, सामाजिक, शैक्षिक, राजनैतिक, सास्कृतिक तथा विभिन्न कारणले पछाडि पारिएका वा परेका जातजाति, भाषा, धर्म, वर्ण, लिङ्ग वा क्षेत्रका जनताहरुको उथ्थान, शसक्तिकरण तथा मौलिक अधिकारको उपभोगमा समान पहुँच पुऱ्याउनका लागि विशेष कानुनको व्यवस्था गर्न सक्ने, सकारात्मक उपाय अपनाउन सक्ने व्यवस्थालाई पनि समानताको अधिकार उपभोग गर्ने गराउने एक अधिकारको रुपमा संविधानले स्वीकारेको देखिन्छ । यसरी कानुनी तथा संविधान द्वारा प्रत्याभूत अधिकारहरुको सहि रुपमा उपभोग गर्न नसक्ने र कम मात्र उपभोग गर्न सक्ने वर्गहरु मध्ये महिला, दलित, मुस्लिम, अपाँगता भएका व्यक्ति, लैङ्गिक अल्पसंख्यक तथा सिमान्तकृत नागरिकहरु पनि हो । महिला हक अधिकारको सवाल पनि यही समानताको अधिकार प्राप्तीको लागि उठाउँदै आएको मुख्य विषयवस्तु हो जुनकुरालाई राष्ट्रिय एवं अन्तर्राष्ट्रिय मानव अधिकार सम्बन्धी विभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय दस्तावेजका साथै विभिन्न सम्मेलनहरुमा उठाउदै आएका छन् । यसरी विभिन्न कारणले विकासको मूलधारबाट पछाडी पारिएका नागरिकहरुको समान विकास, समान अधिकार, समान सहभागिता तथा सेवा सुविधामा समान पहुँचको अधिकार सहितको **लैङ्गिक** समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणमैत्री पालिका विकासको लागि यस "विन्दबासिनी **गाउँपालिकाको लैङ्गिक** समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) नीति २०८१ मिति ....मा जारी गरेको छ ।

साथै नीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि पाँच वर्षे विस्तृत कार्ययोजना मिति ....मा जारी गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ ।

३.२ दीर्घकालीन सोच

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सहितको समृद्ध गाउँपालिका ।

३.३ दीर्घकालीन लक्ष्य:

विभिन्न कारणले पछाडि पारिएका महिला, दलित, जनजाति, मुस्लिम, पिछडावर्ग, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक लगायत सीमान्तकृत समुदायहरुको समान विकास, समान अधिकार, समान सहभागिता तथा सेवा सुविधामा समान पहुँचको अधिकारको अधिकारको सुनिश्चित सहित न्यायिक समाजको निर्माण गर्ने

३.४ उद्देश्यहरु:

१) लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई व्यवहारिक रुपमा आन्तरिकीकरण, मूलप्रवाहीकरण तथा स्थानीयकरण गर्ने,

२) लैससास उत्तरदायी तथा जवाफदेहि गाउँपालिका वनाउने ।

CamScanner

३) गाउँपालिकाबाट सञ्चालन गर्ने विकासका कार्य तथा सार्वजनिक स्रोत, साधन र सेवामा महिला तथा लक्षित वर्गको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।

४) महिला, अपाँगता भएका व्यक्ति तथा लक्षितवर्ग लगायत सिमान्तकसम्पूर्ण व्यक्तिहरुको मानव अधिकारको संरक्षण तथा प्रवर्धनका लागि आवश्यक नीतिनियमहरु तर्जुमा गर्ने ।

५) समाजमा विद्यमान लैङ्गिक तथा जातीय विभेद र सो आधारमा हुने हिंसा तथा अन्य हानिकारक सामाजिक परम्परा र अभ्यासको अन्त्य गर्ने ।

३.५ संक्षिप्त नाम र परिभाषा :

विषय वा प्रसगंले अर्को अर्थ नलागेमा

पालिका:	भन्नाले "बिन्दबासिनी गाउँपालिकालाई जनाउने छ
नीति:	भन्नाले "बिन्दबासिनी **गाउँपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी नीति, २०८१"** लाई जनाउँदछ ।
लिङ्ग:	"लिङ्ग" भन्नाले जन्मदाकै अवस्थाम जैविक आधारमा (जनेन्द्रिय) महिला, पुरुष वा अन्य फरक लिङ्गी भनि थाहा पाउने प्राकृतिक पहिचान
लैङ्गिकता:	लैङ्गिकता भन्नाले लिङ्गको आधारमा महिला, पुरुष तथा अन्य लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यकहरुको लागि समाजबाट निर्धारित पहिचान, मूल्य, मान्यता तथा भूमिकाहरुलाई जनाउँदछ ।
लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक :	भन्नाले जन्मका आधारमा लिङ्ग पहिचानभन्दा फरक पहिचान भएको लैङ्गिक भूमिकाहरु परम्परागत रुपमा पारिभाषित मान्यताभन्दा फरक हुने समूहलाई जनाउँदछ ।
अन्तरविविधता (Intersectionality):	कुनै एक व्यक्तिले लिङ्ग, जातजाति, वर्ग र अन्य धेरै तत्वका आधारमा कसरी दमनको सामना गर्नुपर्दछ भन्ने बारे विश्लेषण गर्ने अवधारणा, सामाजिक पहिचान एवं दमन, शोषण वा विभेदजन्य प्रणालीका कारण सीमान्तकृत भएका व्यक्तिहरुको बारेमा बुझ्ने आधारलाई जनाउँदछ ।
लैङ्गिक खण्डीकरण तथ्यांक:	लैङ्गिकताको आधारमा (महिला, पुरुष र लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक) संख्या, आर्थिक सामाजिक शैक्षिक तथा अन्य विषयमा छुट्टाछुट्टै तथ्यांकहरु संकलन गर्ने तथा व्यवस्थित गर्ने ।
बहुविभेद (Multiple discrimination):	लिङ्ग, वर्ण, जातजाति, धर्म वा आस्था, अपाङ्गता, उमेर, यौनिक रुझान वा अन्य विशेषताहरुमध्ये केही वा सबैका आधारमा गरिने भेदभाव ।
लैङ्गिक समानता:	महिला, पुरुष वा अन्य लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यकबिच निजी तथा सार्वजनिक जीवनमा मानव अधिकारको उपयोग, योगदान, पहुँच तथा लाभमा समान अवस्था र अवसर ।

लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण:	विकास तथा न्यायको पद्धतिमा महिला, गरिब तथा वञ्चितीकरणमा पारिएका व्यक्तिहरुको विषय तथा व्यवधानलाई मूलप्रवाहमा राखी कार्य गर्ने वा सो प्रकृयामा लैङ्गिक समानतालाई के कसरी अवलम्वन गर्ने वा मूलधारमा राख्ने भनि सुनिश्चित गर्ने रणानीति हो ।
लैङ्गिक आवश्यकता:	लैङ्गिकताको अनुभवको आधारमा महिला र पुरुष वा अन्य लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यकले प्राथमिकता दिएको र व्यक्त गरेका आवश्यकताहरु ।
लैङ्गिक योजना:	लैङ्गिक संवेदनशील नीति कार्यान्वयन गर्न गरिने प्राविधिक र राजनीतिक प्रकृया र कार्यविधि ।
लैङ्गिक सम्बन्ध:	महिला, पुरुष र अन्य तेस्रो लिङ्गीविच प्रभुत्व वा अधीनस्थता जनाउने श्रेणीवद्ध शक्ति सम्बन्ध ।
लैङ्गिक तालिम:	लैङ्गिक समानताका लागि लैङ्गिक मुद्दामा व्यक्तिगत वा संस्थागत चेतना तथा क्षमता अभिवृद्धि ।
लैङ्गिक हिंसा:	लैङ्गिकताका आधारमा शारीरिक, मानसिक, आर्थिक, सांस्कृतिक, यौनजन्य तथा प्रजनन स्वास्थ्यमा हानि पुऱ्याउन सक्ने काम वा धम्की ।
लैङ्गिक अन्तर (Gender Disparity):	कानून र सामाजिक प्रचलनका आधारमा रहेका महिला, पुरुष तथा तेस्रो लिङ्गीविचको मान्यता, महत्व, स्रोत, हैसियत र कल्याणका सम्वन्धमा रहेको फरक ।
पितृसत्ता:	पुरुषवाट समाज निर्देशित हुनुपर्छ र महिला पुरुषको अधीनस्थ हो भन्ने मान्यता नै पितृसत्ता हो। पुरुष प्राथमिकीकरण मूल्य मान्यता र विश्वास ।
पितृसत्तात्मक संरचना:	पुरुषको महिलामाथिको शारीरिक, सामाजिक र आर्थिक प्रभुत्व रहने गरी पद्धतिगत रुपमा संस्थागत गरिएको व्यवस्था ।
लैङ्गिक भेदभाव:	लिङ्गको आधारमा अर्थात किशोर किशोरी महिला पुरुष र लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यकको आधारमा गरिने भेदभावपूर्ण सोच, व्यवहार, मूल्य मान्यता र कानूनी व्यवस्था ।
लैङ्गिक श्रम विभाजन:	समाजद्वारा निर्धारित मान्यताका आधारमा महिला र पुरुषका लागि कुन काम गर्न ठिक वा वेठिक भनि गरिने निर्धारण ।
लैङ्गिक तटस्थ:	विद्यमान लैङ्गिक असमानतालाई निरन्तरता दिने ।
लैङ्गिक संवेदनशील:	विद्यमान लैङ्गिक असमानतालाई सम्वोधन गर्न आवश्यक लैङ्गिकमैत्री वातावरण, वोलीचाली, व्यवहार, स्रोत सामग्री, नीति नियम, सेवा सुविधा, सूचना प्रवाह आदि ।
लैङ्गिक रुपान्तरण:	महिला, पुरुष र लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यकको विद्यमान लैङ्गिक भूमिका र सम्वन्धलाई पुन:परिभाषित गर्ने ।

CamScanner

लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट:	लैङ्गिक समानता र आर्थिक उन्नतिका लागि विकास र लगानीमा महिला र पुरुषको समान पहुँच पुर्‍याउन छुट्याउने बजेट ।
समावेशिता:	शासकीय प्रणालीको निर्णय तथा कार्यान्वयन गर्ने प्रकृयामा जनताहरुको विविधता तथा बहुलतालाई समावेश गर्ने नीति ।
लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण:	लैङ्गिक तथा समाजमा रहेका विभिन्न जातजाति आथिक तथा सामाजिक अवस्थाको आधारमा सबैलाई समाज तथा निर्णायक तह तथा प्रक्रियामा अर्थपूर्ण सहभागिताको लागि गरिने सकारात्मक प्रयास तथा पहलहरु
वहिष्कृत समूह:	लामो समयदेखि प्रणालीगत रुपमा विभिन्न कारणले बञ्चितीकरणमा पारेका समुदाय ।
लैङ्गिक प्रभाव विश्लेषण तथा मूल्यांकन :	महिला तथा पुरुषहरुमा फाइदाजनक प्रभाव परेको छ छैन सो को सुनिश्चित गर्न यसले नीति तथा अभ्यासहरुको विश्लेषण तथा मूल्यांकन गर्न ।
लैङ्गिक तथा समावेशी संवेदनशील:	महिला, गरिब तथा वहिष्कृत वर्गलाई क्षेत्रीय स्रोत तथा अवसरहरुमा पहुँचको सुनिश्चितता गर्न महिला, पुरुष तथा यौनिक अल्पसंख्यकहरुको विभिन्न आवश्यकता, असमान शक्ति सम्वन्ध तथा असमानतालाई सम्वोधन गर्नु ।
लैङ्गिक तथा समावेशी सम्पर्क व्यक्तिहरु :	कार्यालयमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण विषयको काममा नीतिगत सुझाव दिने, काम गर्ने तथा सम्पर्क गर्ने व्यक्ति ।
GESI संवेदनशील अनुगमन तथा मूल्यांकन:	लैङ्गिकताको आधारमा शक्ति संरचना र प्रयोगमा हुने अन्तर मापन गर्ने आधार नै GESI संवेदनशील अनुगमन तथा मूल्यांकन।
महिला सशक्तिकरण:	महिला सशक्तिकरण भनेको महिलालाई आफूहरुमाथि भएको सामाजिक आर्थिक राजनीतिक कानूनी तथा व्यवहारमा हुने गरेका लैङ्गिक विभेदको विरोध गरी गलत र सही छुत्याउन सक्ने, गलत कार्यको विरोध गर्न चुनौती दिने र सच्याउन पहल गर्न सक्ने क्षमतावान वनाउने प्रक्रिया ।
सकारात्मक विभेद:	फरक तथा भेदभावका कारण पछाडि पारिएका समुदाय तथा क्षेत्रको लागि अरु जस्तै समान अवस्थामा पुर्‍याउनका लागि प्राथमिकताको आधारमा दिने थप सेवा सुविधा र विशेष व्यवस्था

३.६ नीति तथा रणनीति

नीति १: लैङ्गिक उत्तरदायी शासन पद्धतिलाई संस्थागत गरिनेछ

रणनीति १ विद्यमान कानूनहरुको पुनरावलोकन गरी लैससासमैत्री वनाउने

रणनीति २ लैससासमैत्री नीति तथा कार्यक्रमहरु तर्जुमा गरी लागु गर्ने र भएका कानूनहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने

रणनीति ३	लैससासमैत्री भौतिक संरचनाको विकास गर्न कानून, निर्देशिका तथा मापदण्डहरु तयार गरी लागु गर्ने ।

नीति २: लैससास नीति कार्यान्वयनका लागि संस्थागत संरचनाको स्थापना गर्ने

रणनीति १	पालिका तथा वडास्तरीय सैससास सम्वोधन संरचना वनाउने
रणनीति २	लैङ्गिक हिंसा सम्वोधन संयन्त्रहरु निर्माण गर्ने
रणनीति ३	महिला तथा लक्षितवर्गहरुको आर्थिक रुपमा सशक्त बनाउने
रणनीति ४	यस गाउँपालिकामा लैससाससम्वन्धी एकीकृत सूचना व्यवस्थापन प्रणालीको विकास गर्ने ।
रणनीति ५	बालअधिकार तथा संरक्षणका लागि वडा तथा समुदायगत समूहहरु गठन गर्ने
रणनीति ६	लैङ्गिकमैत्री विपद् जोखिम तथा व्यवस्थापन समिति वनाउने

नीति ३: सबै महिलाको सम्मानपूर्वक बाँच्न पाउने अधिकारको सुनिश्चित गर्न सबै प्रकारका लैंगिक विभेद र असमानताको अन्त्य गर्ने

रणनीति १	मानव अधिकारसम्वन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय कानूनी व्यवस्थाहरु स्थानीयकरण गर्न योजनागत कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ।
रणनीति २	प्रजनन स्वास्थ्य अधिकार तथा हिंसा विरुद्धको अधिकार सहित सम्मानित जीवनको सुनिश्चितता गर्ने

नीतिः ४ आर्थिक समृद्धि र दिगो विकासका लागि स्रोत, साधन, अवसर तथा लाभमा महिलाको समान पहुँच सुनिश्चित गरिनेछ ।

रणनीति १	आर्थिक स्रोत, साधन, अवसर तथा लाभमा महिलाको समान पहुँच सुनिश्चित गरिनेछ
रणनीति २	यस गाउँपालिकावाट उपलब्ध गराइने सेवा, सुविधा र विकासका कार्यक्रमहरुमा सबै लक्षित वर्गको पहुँच वृद्धि गर्ने ।
रणनीति ३	लक्षित समुदायका बालवालिकाको शिक्षाको पहुँच वृद्धिका लागि प्रोत्साहनमूलक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ।

नीतिः ५ नेतृत्व तथा निर्णायक तहमा महिलाको अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ ।

रणनीति १	महिला तथा लक्षितवर्गको राजीनीति नेतृत्व तथा क्षमता विकासका लागि विशेष नीति तथा कार्यक्रम तयार गर्ने ।
रणनीति २	निर्वाचित पदाधिकारीहरुको विषयगत नेतृत्व क्षमता विकास गर्ने
रणनीति ३	महिलाको अर्थपूर्ण तथा सहभागिमूलक नेतृत्वको विकास गर्ने

नीतिः ६ महिलामाथि हुने सबै प्रकारका हिंसाको अन्त्य गरिनेछ ।

रणनीति १	लैङ्गिक हिंसा मुक्त गाउँपालिका वनाउने

रणनीति २	समाजमा विद्यमान लैङ्गिकतामा आधारित असमान शक्ति सम्बन्धको अन्त्य गरी समानता र न्यायपूर्ण सम्बन्धहरुको विकास गर्ने
रणनीति ३	हिंसा प्रभावितहरुको न्यायमा पहुँचको सुनिश्चितता गर्ने

नीति: ७ लैससास नीति तथा कार्ययोजना कार्यान्वयनको लागि लैससास वजेटको व्यवस्थापन गर्ने

रणनीति १	लैससास नीति तथा कार्ययोजना कार्यन्वयनका लागि लैङ्गिक उत्तरदायी वजेट निर्माणका लागि नीतिगत व्यवस्था गर्ने ।
रणनीति २	लैससास खण्डीकृत तथ्याङ्क संकलन तथा व्यवस्थापन गर्ने ।
रणनीति ३	नीति तथा कार्ययोजना कार्यान्वयनका लागि विभिन्न संघसंस्था तथा निकायहरुसँग प्रभावकारी रुपमा सहकार्य, समन्वय गर्ने र लैससासमैत्री अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्ने
रणनीति ४	गाउँपालिका कर्मचारी तथा मानवीय स्रोत परिचालनमा लैससास उत्तरदायी वनाउने
रणनीति ५	नीति तथा कार्ययोजना प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्नका लागि आवश्यकतानुसार समन्वय, सहकार्य तथा सम्प्रेशन

CamScanner

परिच्छेद चार

कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संयन्त्र

नीति तथा कार्ययोजना प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन, अनुगमन, मूल्यांकन तथा समन्वय गर्नका लागि देहाय अनुसारको संस्थागत संरचनाहरु स्थापना तथा निर्माण गर्नेछ ।

४.१ पालिकास्तरीय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समिति

यस समितिमा देहायका ९ सदस्यहरु रहने छन ।

क) गाउँपालिका उपाध्यक्ष	संयोजक
ख) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	सदस्य
ग) योजना शाखा प्रमुख	सदस्य
घ) कार्यपालिकाका सदस्यहरुमध्येवाट संयोजकले तोकेका कम्तीमा १ जना महिलासहित	२ जना सदस्य
ङ) गै.स.स. मध्येवाट समावेशी प्रतिनिधित्व हुने गरी संयोजकले तोकेका कम्तीमा १ जना महिला, १युवा र १ जना अपाङ्गता भएका व्यक्ति सहित	३ जना सदस्य
च) सामाजिक विकास शाखा प्रमुख	सदस्य सचिव

४.२ पालिकास्तरीय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समितिको जिम्मेवारी :

यस समितिको देहाय अनुसार जिम्मेवारी हुनेछ ।

अ) यस गाउँपालिकाको ऐन, कानूत, नीति, आवाधिक योजना, विषयगत योजना, पार्श्वचित्र र अरु प्रकाशित हुने सबै प्रकारका दस्तावेजको लैससासको अवधारणाबाट पुनरावलोकन लैससास अनुरुप बनाउन आवश्यक संशोधन तथा परिमार्जनको लागि प्राविधिक सहयोग गर्न,

आ) यस गाउँपालिकाको योजना तथा वजेट तर्जुमा गर्दा लैससासका समस्या समाधान हुने गरी उत्तरदायी बनाउन प्राविधिक सहयोग गर्ने,

इ) यस गाउँपालिकाकाको खण्डिकृत तथ्यांकको संकलन गर्न, व्यवस्था गर्न र समयानुकूल अद्यावधिक गर्न प्राविधिक सहयोग गर्ने,

ई) गाउँपालिकाकाको नीति तथा योजनाहरु कार्यान्वयनसम्वन्धी अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्न गराउने,

उ) गाउँपालिकाको कार्यक्रम तथा वजेटको लैङ्गिक लेखाजोखा तथा परीक्षण गर्न नेतृत्वदायी भूमिका निभाउने,

ऊ) यस गाउँपालिकाको कार्यक्रम तथा कार्यक्रम अनुगमन तथा मूल्यांकन लैङ्गिकमैत्री वनाउन र महिला नेतृत्व विकास गर्न आवश्यक पहल तथा समन्वय गर्ने,

ए) यस गाउँपालिकाको नीति नियम, योजना, कार्यक्रमहरु लैससास अनुरुप बनाउन सम्बन्धित विषय विज्ञ तथा स्थानीय गैरसरकारी संघसंस्थाहरुसँग आवश्यक समन्वय तथा सहकार्य गर्ने,

ऐ) गाउँपालिकाकाको वजेट बाँडफाँट, खर्चको लेखाजोखा, अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रणाली विकास गर्ने

झ) यस गाउँपालिकाको लैससाससम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि योजना तयार गरी लैससास क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम संचालन गर्ने र गराउने,

ओ) लैससास नीति कार्यान्वयन गर्ने क्रममा आउन सक्ने सम्भावित जोखिमहरुको समाधान गर्न आवश्यक व्यवस्था गर्ने,

४.३ वडास्तरीय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन उपसमिति

पालिकाको प्रत्येक वडास्तरमा देहायबमोजिमका उपसमिति गठन गरिने छ । सो उपसमितिमार्फत लैससाससम्बन्धी सबै किसिमका कार्यक्रमहरुको समुदाय स्तरमा कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन सुनिश्चितता गर्नेछ ।

क) महिला सदस्य	संयोजक
ख) वडा सदस्य (सिमान्तकृत)	सदस्य
ग) वडा सचिव	सदस्य सचिव
घ) महिला तथा लक्षित वर्गको क्षेत्रमा काम गर्ने संस्थाबाट महिला सहित	२ जना

४.४ वडास्तरीय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन उपसमितिको जिम्मेवारी :

यस उपसमितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछ ।

क) यस गाउँपालिकाको लैससास समन्वय समितिले गरेका कार्यहरु तथा सबै प्रकारका नीति नियम तथा योजनाहरु स्थानीय तहका समुदाय र नागरिक समाजसँग छलफल गरी लैससाससम्बन्धी विषयवस्तुहरु समावेश गर्न समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्ने,

ख) यस गाउँपालिकाको योजना तथा वजेट तर्जुमा प्रकृयामा समुदायका विपन्न वर्ग र महिलाहरुलाई सहभागी गराउन नागरिक समाजसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने,

ग) वडा तहको खण्डिकृत तथ्यांकको संकलन गर्न र समयानुकूल अद्यावधिक गर्न स्थानीय तहबाट आवश्यक सहयोग गर्ने,

घ) गाउँपालिकाको कार्यक्रमहरुमा वडास्तरबाट आवश्यकतानुसार सूचना सम्प्रेषण गर्ने र कार्यक्रममा समानुपातिक सहभागिताका लागि सहजीकरण गर्ने,

ङ) वडास्तरमा योजनाको कार्यान्वयनमा प्रभावकारिता ल्याउन अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्ने गराउने र लैससास लेखाजोखा गर्न सहयोग गर्ने,

CamScanner

च) पालिकाबाट सञ्चालन गर्ने महिला नेतृत्व विकास कार्यक्रममा उपयुक्त सहभागी छनौट तथा कार्यक्रम सञ्चालनको लागि आवश्यक सहयोग तथा सहकार्य गर्ने,

छ) यी माथि उल्लिखित कार्यहरु गर्न गराउन अनुगमन तथा समन्वय समितिले चाहेको वेलामा आवश्यकतानुसार सहयोग तथा सहकार्य गर्ने,

ज) **समितिको वैठकः** पालिकास्तरीय अनुगमन तथा समन्वय समितिको वैठक प्रत्येक त्रैमासिक रुपमा बस्नेछ र वडास्तरीय सहसमितिको वैठक प्रत्येक चौमासिक रुपमा बस्नेछ । आवश्यकतानुसार समितिको बैठक जुनसुकै वेला पनि बस्न सक्नेछ ।

४.९ लैससास नीति तथा कार्ययोजना कार्यान्वयन शाखा :

लैससास हेर्ने शाखा प्रमुखको संयोजकत्वमा लैससास नीति तथा कार्ययोजनाको कार्यान्वयनका लागि पालिकास्तरीय लैससास शाखा र वडामा लैससास सम्पर्क व्यक्तिको संयोजकत्वमा वडास्तरीय उपशाखाको स्थापना गरिनेछ । सो शाखामा आवश्यकतानुसारको कर्मचारीहरु भर्ना गरिने छ ।

४.६ पालिकास्तरीय लैससास नीति तथा कार्ययोजना शाखाको काम कर्तव्य र अधिकार :

४.६.१. लैससास नीति प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्न नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्ने र अन्य निकाय तथा सरोकारवालासँग प्रभावकारी समन्वय र सहकार्य गर्ने ।

४.६.२. नगरपालिकामा निर्माण हुने सबै प्रकारका ऐन, कानून, कार्यविधि, आवधिक योजना र अन्य प्रकाशित दस्तावेजमा लैससासको विषयबस्तुको समावेश गरी मूलप्रवाहीकरण गर्ने

४.६.३ लैससास रणनीति अनुरुप लैङ्गिक तथा सामाजिक विकासको कार्यविधि तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने ।

४.६.४ योजना तथा बजेट तर्जुमा गर्दा लैससासका समस्या समाधान हुने गरी उत्तरदायी बनाउन प्राविधिक सहयोग गर्ने ।

४.६.५ लैससास सम्बन्धी खण्डीकृत तथ्याङ्क सङ्कलन एवम् विश्लेषण गर्न सहयोग गर्ने ।

४.६.६ लैससास सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि योजना तयार गरी लैससास क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने र गराउने ।

४.६.७ लैससास रणनीति कार्यान्वयन गर्ने क्रममा आउन सक्ने सम्भावित जोखिमहरुको समाधान गर्न आवश्यक व्यवस्था गर्ने ।

४.६.८ उल्लिखित कार्यहरु गर्न कार्य योजना र बजेटसहित योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने र गराउने ।

४.७ लैससास नीति तथा कार्ययोजना वडास्तरीय उपशाखाको काम कर्तव्य र अधिकार :

यस उपशाखाको काम कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ ।

क. गाउँपालिकाको लैससास शाखाले गरेको कार्यहरु जस्तै ऐन, कानून, नीति, आवधिक योजना विषयगत योजना र अरु प्रकाशित हुने सबै प्रकारका दस्तावेज समुदाय स्तरका सरोकारवाला र नागरिक समाजसँग छलफल गरी लैससास सम्बन्धी विषयवस्तुहरु समावेश गर्न समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्ने ।

CamScanner

ख. गाउँपालिकाको योजना तथा बजेट तर्जुमा प्रकृयादेखि कार्यान्वयन र अनुगमनको चरणसम्म समुदायका विपन्न वर्ग तथा महिलाहरुलाई सहभागी गराउन नागरिक समाजसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने ।

ग. गाउँपालिकाको वडातहको लैससास सम्बन्धी खण्डीकृत तथ्याङ्को व्यवस्था गर्ने र समयानुकूल अद्यावधिक गर्न सहयोग गर्ने ।

घ. शाखाको निर्देशनअनुसार लैससास सम्बन्धी वडास्तरीय कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने र गर्न समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्ने ।

ङ. गाउँपालिकाका वडास्तरमा योजना कार्यान्वयनमा प्रभावकारिता ल्याई महिला र विपन्न वर्गहरुको सूचना, श्रोत र साधनमा पहुँच बढाई फाइदाको समानुपातिक वितरण सुनिश्चित गर्न नेतृत्वदायी भूमिका निभाउने ।

च. गाउँपालिकाको वडास्तरमा लैससास सम्बन्धी क्षमता विकासको योजना तयार गरी लैससास क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने र गराउने ।

४.८ वैठक, कार्यविधि र सेवा सुविधा

क) गाउँपालिकास्तरीय समितिको बैठक सामान्यतया प्रत्येक त्रैमासिक रुपमा बस्ने छ तर अवश्यकता परेमा जहिले पनि बस्न सक्नेछ ।

ख) वडास्तरीय समितिको वैठक प्रत्येक २ महिनामा बस्नेछ ।

ग) समिति र उपसमितिका वैठकहरूको कार्यविधि गाउँपालिकाका अन्य समिति वा उपसमिति सरह हुनेछ ।

घ) सेवा सुविधा गाउँपालिकाको नियमबमोजिम हुनेछ ।

CamScanner

परिच्छेद- पाँच

नीति तथा कार्ययोजनाको कार्यान्वयन

५.१ नीतिको कार्यान्वयन

यस उपमहानगरपालिकाबाट पास भएको मितिबाट यो नीति तथा कार्ययोजना कार्यान्वयन हुनेछ। यो नीति उपमहानगरपालिकाबाट तर्जुमा गर्ने कानून नीति नियम तथा अन्य योजना र बजेटका साथै कार्यक्रमहरुमा लैससास मूलप्रवाहीकरणका लागि मार्गनिर्देशनको रुपमा लागु हुनेछ। नीति प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयनका लागि तत्काल विस्तृत कार्ययोजना तयार गरी लागु गरिएको छ।

५.२ आर्थिक स्रोत

यस लैससास नीति तथा कार्ययोजना कार्यान्वयनका लागि लागि आवश्यक स्रोत साधनसहित वार्षिक रुपमा छुट्टै वजेटको व्यवस्था गर्नेछ। उपमहानगरपालिकाको सम्पूर्ण विषयगत शाखाहरुले आ-आफ्नो योजना तथा कार्यक्रममा लैससास नीतिलाई आन्तरिकीकरण, मूलप्रवाहीकरण तथा स्थानीयकरण गर्नेछ। यो नीति कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने कार्यविधि, मापदण्ड, निर्देशिका निर्माण, लैससास विज्ञको आपूर्ति जस्ता विविध कार्यहरुका लागि लाग्ने अनुमानित स्रोत साधनबारे सरोकारवालाहरुसँग छलफल गरी नगरपालिकाले प्रत्येक आर्थिक वर्षको नीति तथा बजेटमा यो शीर्षकमा आवश्यक बजेट विनियोजन गर्नेछ। लैससास नीति कार्यान्वयन गर्न आन्तरिक तथा बाह्य स्रोतको समेत परिचालन गर्नेछ।

५.३ मानवीय स्रोत

यस लैससास नीति तथा कार्ययोजनालाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्न आवश्यकताअनुसार संयोजन र सहकार्य गर्ने प्रमुख जिम्मेवार उपमहानगरपालिकास्तरीय लैससास कार्यान्वयन शाखा हुनेछ। यस नीतिलाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्न नगरसभाका सबै पदाधिकारी, वडा, टोलस्तरीय समिति लगायत नागरिक समाजको समेत जिम्मेवारी र दायित्व रहने छ। उपमहानगरपालिकाले नीति कार्यान्वयनको लागि आवश्यकताअनुसार जनशक्तिको विकास गरी जिम्मेवार बनाउने छ। लैससास नीतिको दैनिक कार्यान्वयनको लागि पालिकास्तरीय लैससास शाखा र वडास्तरीय उपशाखाको स्थापना गरी सो अनुसार कर्मचारीको व्यवस्था गर्नेछ।

५.४ नीतिको पुनरावलोकन तथा सुधार

यस नीति आवश्यकतानुसार परिमार्जन गर्न प्रत्येक वर्षमा नीतिको पुनरावलोकन गर्नेछ। यसरी पुनरावलोकन पालिकास्तरीय लैससास शाखा आफै वा विशेषज्ञ नियुक्ति गरी गर्न सक्नेछ। शाखाले आवश्यक ठानेमा जुनसुकै वेला पनि पुनरालोकन गर्न सक्नेछ। पुनरावलोकन तथा सुधार गर्दा यस नीतिको सिद्धान्त विपरित गर्न पाइने छैन।

५.५ खारेजी तथा बचाउ

यस नीतिमा उल्लिखित व्यवस्थाहरु प्रचलित कानूनसँग बाँझिएमा बाँझिएको हदसम्म खारेज हुनेछ।

CS CamScanner

परिच्छेद ६

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) नीति कार्यान्वयनको पाचवर्षे बिस्तृत कार्ययोजना

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति, २०८२ प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण अवधारणालाई आन्तरिकीकरण, मूलप्रवाहीकरण तथा स्थानीयकरण गर्ने उद्देश्यले यो पाँच वर्षे बिस्तृत कार्ययोजना तयार गरी लागु गरेको छ । यो कार्ययोजना २०८२/८३ - २०८६/८७ सम्म लागु हुनेछ र आवश्यकता अनुसार पुनरावलोकन तथा परिमार्जन गरी लागु गर्न सक्नेछ।

६.१ उद्देश्य :

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई स्थानीयरुपमा प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्नु हो ।

६.२ औचित्यता :

लैससास नीति कार्यान्वयन सम्बन्धी पाँच वर्षे बिस्तृत कार्ययोजनाको औचित्यता देहाय अनुसार रहेको छ

क) नीति योजनाको प्रभावकारी, व्यवस्थित, निरन्तर तथा योजनावद्ध रुपमा कार्यान्वयन गर्नुका साथै कार्यान्वयनमा एकरुपमा कायम गर्न

ख) लैससास नीतिले लैससास कायम गर्न गर्दै आएका सकारात्मक प्रयासलाई निरन्तरता दिँदै लैससास उत्तरदायी बजेट तथा योजना विस्तारित गर्न

ग) कार्यान्वयन प्रक्रिया बढी सहभागितामूलक बनाउन, सेवा प्रवाहलाई नागरिकमैत्री बनाउन, सेवा प्रवाहलाई लैङ्गिक, समावेशी र बिपन्न एवं लक्षित वर्गप्रति बढी जवाफदेही बनाउन

घ) कार्यक्रम विषयान्तर हुनबाट बचाउन र लक्षित वर्ग तथा समुदायको आवश्यकता अनुरुप सही समयमा सही कार्यक्रम सही विधिवाट सञ्चालन गर्न मार्गदर्शनको रुपमा प्रयोग गर्न

ङ) सेवा तथा उत्पादनमूलक कार्यमा लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण गर्न विभिन्न सकारात्मक उपायका व्यवस्था गर्न र क्रियाकलापमा दोहोरोपन हुन बाट बचाउन कार्यक्रमअनुसार वजेट विनियोजन गर्न सहजीकरण गर्न

च) कार्यक्रमको प्रगति अनुगमन तथा विश्लेषण गर्न र स्रोत साधनको सही सदुपयोग गर्न

६.३ कार्ययोजना तयारी विधि तथा प्रक्रिया :

यो लैससास नीति २०८१ को कार्यान्वयनको लागि विस्तृत कार्ययोजना तयार गर्ने क्रममा यस गाउँपालिकाको पदाधिकारी, कर्मचारी तथा सरोकारवाला निकायहरुको सल्लाह सुझावअनुसार

CamScanner

सहभागितामूलक विधि अपनाई देहायका प्रक्रियाद्वारा सूचना तथा जानकारी संकलन गर्ने काम गरेको थियो ।

कानूनी दस्तावेज तथा प्रतिवेदनहरुको अध्ययन विश्लेषण : कार्ययोजना तयार गर्नु भन्दा अगाडि मानब अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय दस्तावेज, नेपालको संविधान, संघीय तथा प्रदेश सरकारबाट निर्मित विभिन्न नीति नियम तथा कार्यक्रमहरुका साथै स्थानीय सरकारबाट निर्मित नीति नियम र वार्षिक कार्यक्रमहरुको प्रतिवेदन, वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा बजेटको अध्ययन गरी लैससासको अवधारणाबाट विश्लेषण गरेको थियो ।

पूर्व परामर्श वैठक: नीति नियम तथा कार्यक्रमको प्रतिवेदन अध्ययनको आधारमा केन्द्रित भई प्रश्नावलीहरु तयार गरी प्रत्येक पालिकाका जनप्रतिनिधिहरु, कर्मचारीका साथै पालिकामा कार्यरत गैरसरकारी संस्थाका प्रतिनिधि, शिक्षक लगायत विभिन्न सरोकारवाला संस्थाका प्रतिनिधिहरुको उपस्थितिमा पूर्व परामर्श वैठक वसेको थियो । उक्त परामर्श वैठकमा पालिकमा विद्यमान लैसासास सम्बन्धी समस्या, सम्बोधन गर्नुपर्ने विषयवस्तु, चुनौती तथा अवसरको बारेमा छलफल भएको थियो। लैससास नीति कार्यान्वयन विस्तृत कार्ययोजनाको महत्व, उद्देश्य तथा समावेश गर्नुपर्ने क्रियाकलापहरुको बारेमा विस्तृत रुपमा छलफल गरी कार्ययोजना कस्तो हुनुपर्छ भन्ने बारेमा धारणा तथा सुझावसमेत संकलन गरेको थियो ।

विस्तृत कार्ययोजनाको मस्यौदा तयारी: कानूनी दस्तावेजहरुको अध्ययन र पूर्व परामर्श वैठकका साथै प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत तथा लैङ्गिक सम्पर्क व्यक्ति र अन्य सरोकारवालाहरुसँग गरिएको छलफलबाट आएको सुझावको आधारमा मस्यौदा कार्ययोजना तयार गरी महानगरपालिकाको पदाधिकारी तथा सरोकारवालाहरुको अध्ययनको लागि उपलब्ध गराएको थियो ।

मस्यौदा कार्ययोजनाको प्रस्तुति, छलफल र पृष्ठपोषण संकलन : मस्यौदा कार्ययोजनाको तयारी पश्चात पुनः कार्ययोजना प्रस्तुतिको लागि परामर्श गोष्ठीको आयोजना गरेको थियो । मस्यौदा कार्ययोजनाको तयारी गर्ने परामर्शदाताहरुबाट कार्ययोजना विस्तृत रुपमा प्रस्तुत गरे पश्चात सहभागीहरुबिच व्यापक रुपमा छलफल भई थप सुधार तथा परिमार्जन गर्नुपर्ने विषयमा बुँदागत रुपमा सुझावहरु उपलब्ध गराएको थियो । उपलब्ध सुझावहरुलाई आवश्यकतानुसार थपघट गरी मस्यौदा कार्ययोजनालाई अन्तिम रुप दिने काम भएको थियो ।

विस्तृत कार्ययोजना अन्तिम र पेश : मस्यौदा कार्ययोजनामा यस गाउँपालिकाका पदाधिकारी तथा सम्बन्धित कर्मचारीहरुसँग गरिएको परामर्श तथा छलफलबाट आएको सुझावलाई समावेश गरी यो अन्तिम विस्तृत कार्ययोजना तयार गरेको छ ।

६.४ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति, २०८२ कार्यान्वयनको पाँचवर्षे बिस्तृत कार्ययोजना २०८२/८३ - २०८६/८७

क्र. सं.	रणनीति	कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप	लक्षित समुदाय	प्रमुख जिम्मेवारी	समन्वय/ सहकार्य	बजेट		समय सीमा	प्रगति
						आन्तरिक	बाह्य		
	नीति १: लैङ्गिक उत्तरदायी शासन पद्धतिलाई संस्थागत गरिनेछ								
१.	विद्यमान कानूनहरुको पुनरावलोकन गरी लैससासमैत्री वनाउने	• गाउँपालिकाको विद्यमान कानूनहरुको पुनरावलोकन गरी लैससासको नीतिअनुरुप संशोधन गर्ने	महिला तथा लक्षित वर्ग	गाउँपालिका	कानून तथा लैससास विज्ञ	✓		६ महिना भित्र	विद्यमान कानूनहरु लैसासमैत्री भएको
		• पालिकाको वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा वजेट लैससास उत्तरदायी तथा जवाफदेही वनाउने	लक्षित वर्ग	गाउँपालिका		✓		प्रत्येक वर्ष	वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा बजेट लैससास मैत्री हुने
		विद्यमान भौतिक संरचनासम्वन्धी मापदण्ड पुनरावलोकन गरी लैङ्गिक तथा अपाङ्गतामैत्री वनाउने,	महिला अपाङ्गता भएका व्यक्ति			√		६ महिना भित्र	लैङ्गिक तथा अपाङ्गतामैत्री भौतिक संरचना मापदण्ड निर्माण भएको
		• पालिकास्तरीय अपाङ्गता अधिकार समिति तथा व्यवस्थापन कार्यविधि तथा निर्देशिका निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने	अपाङ्गता भएका व्यक्ति	गाउँपालिका			✓	६ महिना	कार्यविधि तथा निर्देशिका निर्माण भएको
२	लैससासमैत्री नीति तथा कार्यक्रमहरु तर्जुमा गरी लागु गर्ने र भएका कानूनहरुको	• वालविवाह उन्मूलन नीति तथा कार्ययोजना बनाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्ने	वालवालिका /अभिभावक	गाउँपालिका	दातृ संस्था UN Women	✓	✓	एक वर्ष भित्र	नीति तथा कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन भएको हुने
		• विपद् संवेदनशील एवं समावेशीमूलक सामाजिक सुरक्षा कार्यविधि निर्माण गर्ने	विपद प्रभावित व्यक्ति	गाउँपालिका लैससास शाखा		√		१ महिना भित्र	कार्यविधि निर्माण भएको

	प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने	• पालिका स्तरमा परिवारमा कोहि नभएका महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिकहरुका लागि एकीकृत स्याहार नीति तथा रणनीति निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने	महिला तथा लक्षित वर्ग	गाउँपालिका लैससास शाखा	UNWOMEN	√	√	६ महिना भित्र	एकीकृत स्याहार नीति तथा रणनीति तर्जुमा भएको
		कर्मचारी नियुक्ति तथा व्यवस्थापमा लैससासको अवधारणा अनुरुप सकारात्मक विभेदका लागि कानूनी मापदण्ड निर्माण गर्ने	लक्षितवर्ग	गाउँपालिका		√		३ महिना भित्र	लैससासमैत्री कर्मचारी नियुक्ति तथा व्यवस्थापन नीति तर्जुमा भएको
		जेष्ठ नागरिक, एकल महिला तथा अपाङ्गता भएको व्यक्ति लाई देहाय अनुसारको सामाजिक सुरक्षाका व्यवस्थाहरु सहज उपलब्धताको लागि स्थानीय सहजीकरण कार्यविधि तर्जुमा गरी सहजीकण गर्ने • सामाजिक सुरक्षा तथा भत्ता, • स्वास्थ्य सेवा तथा उपचार, • आवास तथा आश्रय व्यवस्था, • हिंसा तथा दुर्व्यवहारबाट सुरक्षा तथा संरक्षण र • यातायात सेवामा छुट • मनोसामजिक परामर्श तथा सेवा	एकल महिला तथा जेष्ठ नागरिक अपाङ्गता भएको व्यक्ति	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार समावेशी आयोग यस क्षेत्रमा कार्यरत संघसंस्था	√		६ महिना भित्र निरन्तर	एकल महिला, जेष्ठ नागरिक स्थानीय तथा अपाङ्गता भएको व्यक्ति सहजीकरण कार्यविधि तर्जुमा भएको
		महिला केन्द्रित लगानी प्रवर्द्धनका लागि सार्वजनिक तथा निजी साझेदारीता सम्वन्धी कार्यविधि निर्माण गर्ने	महिला	गाउँपालिका लैससास शाखा	सार्वजनिक तथा निजी साझेदारिता	√		एक वर्ष भित्र निरन्तर	कार्यविधि तर्जुमा तथा कार्यान्वयन
		• पालिकामा वालमैत्री सुशासन पद्धतिको विकासका लागि वालमैत्री सुशासन कार्यविधि निर्माण गर्ने	वालवालिका	गाउँपालिका	UNICEF	✓	✓	६ महिना भित्र	बालमैत्री सुशासन कार्यविधि निर्माण भएको

		• महिला तथा किशोरीहरु विरुद्ध हुने लैङ्गिकतामा आधारित हिंसा (घरेलु हिंसा, दहेजको कारणले हुने हिंसा, हानिकारक अभ्यासका कारण हुने हिंसा, प्रजनन स्वास्थ्यसँग सम्बन्धित हिंसा, कार्यस्थलमा हुने हिंसा तथा दुर्व्यवहार, आदि) उन्मूलनका लागि **"विन्दवासिनी गाउँपालिकाको पहिचान लैङ्गिक हिंसा विरुद्ध अभियान"** को नारासहित पाँच वर्षे कार्ययोजना वनाई लागु गर्ने	महिला तथा किशोरी	गाउँपालिका	महिला बालवालिका तथा जेष्ठ नागरिक मन्त्रालय संघ प्रदेश सरकार UNFPA UNWOMEN गैसस	✓	✓	एक वर्ष भित्र	पञ्चे वर्षे कार्ययोजना तर्जुमा भएको ।
		• कार्यस्थल (पालिका, विद्यालय, प्रहरी, गैरसरकारी संस्था तथा अन्य निकायहरु) मा हुने हिंसा तथा यौन दुर्व्यवहार नियन्त्रणका लागि आचार संहिता वनाई लागु गर्ने र गर्न लगाउने ।	पदाधिकारी तथा कार्यालयका कर्मचारीहरु	गाउँपालिका	विज्ञ	✓	✓	एक वर्षभित्र	आचारसंहिता निर्माण भएको
		• पालिका स्तरमा परिवारमा कोहि नभएका महिला, बालवालिका तथा जेष्ठ नागरिकहरुका लागि **एकीकृत स्याहार नीति तथा रणनीति** निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने	महिला तथा लक्षित वर्ग	गाउँपालिका लैससास शाखा	UNWOMEN	√	√	६ महिना भित्र	एकीकृत स्याहार नीति तथा रणनीति तजुमा भएको
		नीति तथा बजेट निर्माण प्रकृयामा **नागरिक संलग्नता नीति तथा बजेट** निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।	लक्षित वर्ग	गाउँपालिका	गै.स.स. महासंघ			१ बर्ष भित्र निरन्तर	नागरिक संलग्नता नीति तथा बजेट निर्माण ।
		• लैङ्गिक हिंसा निवारण कोष सञ्चालन निर्देशिका जारी गर्ने	पालिका	गाउँपालिका	ILO	✓	✓	६ महिना	कोष सञ्चालन निर्देशिका जारी भएको हुने

३.	लैससासमैत्री भौतिक संरचनाको विकास गर्न कानून, निर्देशिका तथा मापदण्डहरु तयार गरी लागु गर्ने ।	• गाउँपालिकाको भौतिक संरचनाहरु लैङ्गिकमैत्री, अपांगतामैत्री तथा जेष्ठ नागरिकमैत्री बनाउनका लागि भौतिक संरचना मापदण्ड निर्माण गरी लागु गर्ने,	अपांगता भएका व्यक्ति तथा जेष्ठ नागरिक	गाउँपालिका		✓	✓	६ महिना भित्र	लैङ्गिक तथा अपाङ्गमैत्री भौतिक संरचना मापदण्ड निर्माण भएको
		• पालिकाबाट निर्मित संरचना तथा अन्य सेवा प्रदायक सरकारी तथा गैर सरकारी संस्था (प्रहरी कार्यालय, स्वास्थ्य चौकी, अस्पताल, सेवा गृह, OCMC, विद्यालय, बैंक) लैङ्गिक तथा अपाङ्गमैत्री बनाउन छलफल तथा आवश्यक सहकार्य गर्ने	अपांगता भएका व्यक्ति तथा जेष्ठ नागरिक	गाउँपालिका	Police CMC OCMC निजी बैंक स्थानीय विद्यालय	✓	✓	निरन्तर	सेवा तथा भौतिक संरचना अपाङ्ग तथा लैङ्गिकमैत्री भएको
		• सार्वजनिक स्थान तथा कार्यालयहरुमा महिला, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यकहरुको लागि शौचालयको व्यवस्था गर्ने,	लैङ्गिक अल्पसख्यक तथा लक्षित वर्ग	गाउँपालिका		✓		एक वर्ष भित्र	शौचालय निर्माण भएको
		• नगरपालिका स्तरमा शिशु स्याहार सेवाहरू/ प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र एवं बहुउद्देशीय वृद्ध स्याहार हवहरू स्थापना/विस्तार गर्ने	महिला बालवालिका	गाउँपालिका	UNICEF सम्वन्धित संस्थाहरु	✓	✓	एक वर्ष भित्र	बहुउद्देशीय वृद्ध स्याहार हवहरू निर्माण भएको
		• लैससासको विषयमा मानवीय स्रोतको विकास गर्न पालिकाका प्रतिनिधि, कर्मचारी तथा प्रत्येक वडाको सामाजिक अभियन्ताहरुलाई प्रशिक्षक प्रशिक्षण गर्न सामग्री तयार गर्ने ।	पदाधिकारी, कार्यालय कर्मचारी तथा स्थानीय सामाजिक अभियन्ता	विषय विज्ञ गैसस UN WOMEN	-	✓	✓	६ महिना भित्र	प्रशिक्षक प्रशिक्षण सामग्री तयार गरिने
नीति २: लैससास नीति कार्यान्वयनका लागि संस्थागत संरचनाको स्थापना गर्ने									

क्र. सं.	रणनीति	कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप	लक्षित समुदाय	प्रमुख जिम्मेवारी	समन्वय/ सहकार्य	बजेट		समयसी मा	प्रगति
						आन्तरिक	वाह्य		
१.	पालिका तथा वडास्तरीय लैससास सम्बोधन संरचना वनाउने	• पालिकाभित्र लैससास सम्पर्क व्यक्ति (GESI Focal Person) सहितको **लैससास शाखा तथा उपशाखाहरु** स्थापना गर्ने	महिला, लक्षित वर्ग तथा किनारा लगाइएका समुदाय	गाउँपालिका		✓		६ महिना भित्र	लैससास शाखाको स्थापना
		लैससास नीति तथा कार्ययोजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समिति गठन गर्ने,	लक्षित वर्ग	गाउँपालिका		✓		६ महिना भित्र	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समिति गठन
		• सार्वजनिक कार्यालयमा गर्भवती महिला तथा स्तनपान गराउने महिलाहरुको लागि आराम तथा स्तनपान कक्षको व्यवस्था गर्ने,	महिला	गाउँपालिका		✓		६ महिना भित्र	आराम तथा स्तनपान कक्षको व्यवस्था भएको हुने
		हिंसा प्रभावित महिला, वालवालिका, जेष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता भएको व्यक्तिहरुको सहायताको लागि पालिका तथा वडा कार्यालयहरुमा सहायता कक्षको स्थापना गर्ने	लक्षित वर्ग	गाउँपालिका वडा कार्यालय		✓			सहायता कक्षको स्थापना भएको
		• पालिकास्तरीय अपाङ्गता अधिकार समिति गठन गर्ने	अपाङ्गता भएका महिला	गाउँपालिका		✓			अपाङ्गता अधिकार समिति गठन भएको
२.	**लैङ्गिक हिंसा सम्बोधन संयन्त्रहरु निर्माण गर्ने**	• पालिकास्तरमा लैससास शाखावाट सम्बोधन गर्ने र हरेक वडामा एक वडा सदस्यको अगुवाइमा वडा **लैङ्गिक हिंसा निगरानी समिति** र समुदायमा **महिला निगारानी समूह निर्माण** गर्ने ।	जोखिम महिला तथा हिंसा पीडित महिला	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार महिला अधिकारको क्षेत्रमा कार्यरत गैसस	✓		६ महिना भित्र	महिला हिंसा **लैङ्गिक हिंसा निगरानी समिति** र निगरानी समूह निर्माण भएको
		हिंसा प्रभावित समुदायको गुनासो सुनुवाइ कक्षको स्थापना गर्ने	समुदाय	गाउँपालिका		✓		६ महिना भित्र	गुनासो सुनुवाइ कक्षको स्थापना भएको

		• किशोर किशोरीहरुलाइं जाँडरक्सी सेवन, लागु औषध दुर्व्यसन तथा अन्य खराव आचरणबाट मुक्त गराई उत्कृष्ट तथा उर्जाशील नागरिकको रुपमा रुपान्तरण गर्न शिक्षकको अनुवाइमा हरेक वडामा एक समुदायस्तर **उर्जाशील किशोर किशोरी समूह गठन** गरी परिचालन गर्ने ।	खराव दुर्व्यसनमा लागेका किशोर किशोरीहरु	गाउँपालिका		✓		६ महिना भित्र	उर्जाशील किशोर किशोरी समूह गठन भएको
		• हिंसा पीडित तथा उनमा आश्रित बालबालिकाको लागि अल्पकालीन तथा दीर्घकालीन सेवागृहको व्यवस्था गर्ने	हिंसा पीडित महिला तथा बालबालिका	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार	✓	✓		
३.	महिला तथा लक्षितवर्गहरुको आर्थिक रुपमा सशक्त **बनाउने**	• लक्षित वर्ग तथा वञ्चितीकरणमा परेका समुदायको आर्थिक सशक्तिकरणका लागि उनीहरुकै नेतृत्वमा पालिकास्तरीय **महिला आर्थिक समुन्नत** समिति निर्माण गरी परिचालन गरिने	लक्षित वर्ग वञ्चितीकरण मा परेका महिला	गाउँपालिका	गैसस	✓	✓	एक वर्ष भित्र	समिति निर्माण गरी परिचालन गरेको हुने
		• महिलाको अर्थिक सशक्तिकरणका लागि आयमूलक तथा सिपमूलक तालिम, उत्पादन, सकलन, वजार व्यवस्थापन जस्ता सम्पूर्ण कार्यहरुका **महिला आर्थिक समुन्नत** समितिका सदस्यहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने	स्थानीय महिलाहरु	गाउँपालिका	गैसस UNWOMEN	✓	✓	निरन्तर	महिलाहरु को क्षमता अभिवृद्धि गरेको हुने
		महिला केन्द्रीत लगानी प्रवर्द्धनका लागि सार्वजनिक तथा निजी साझेदारीता सम्बन्धी कार्यविधि निर्माण गर्ने	महिला	गाउँपालिका लैससास शाखा	सार्वजनिक तथा निजी साझेदारिता	√		एक वर्ष भित्र निरन्तर	कार्यविधि तर्जुमा तथा कार्यान्वयन
		• महिला उद्यमशीलता विषयमा जानकारी र आवश्यक प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउन महिला उद्यमशीलता सहजीकरण केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन	स्थानीय महिलाहरु	गाउँपालिका	ILO	✓	✓	६ महिना भित्र	सहजीकरण केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन भएको हुने

		"छोरीलाई दाइजो होइन सम्पत्ति, शिक्षा र सिप" भन्ने नारा सहित छोरीको साम्पतिक अधिकार सम्वन्धी समुदायमा सचेतना जगाउने र दाइजोको कारण सृजित हिंसा विरुद्धको अभियान सञ्चालन गर्ने	महिला, पुरुष, युवायुवती	गाउँपालिका	<u>UNWOMEN</u> महिला तथा किशोरीको लागि काम गर्ने गैससे,	✓	✓	निरन्तर	दाइजोको कारण श्रृजित हिंसा विरुद्धका अभियान सञ्चालन भएको समुदाय सचेत भएको
३.	यस गाउँपालिकामा लैससाससम्बन्धी एकीकृत सूचना व्यवस्थापन प्रणालीको विकास गर्ने ।	● पालिकाबाट उपलब्ध गराइने स्रोत साधन र सेवामा वञ्चितीकरणमा परेको वा वञ्चितीकरणको जोखिममा रहेको वर्गको पहुँच हुने गरी (स्थानीय भाषामा) एकद्वार सूचना शाखाको स्थापना गर्ने	सूचनाको पहुँचबाट टाढा रहेका व्यक्तिहरु	पालिका		✓		एक वर्ष भित्र	एकद्वार सूचना शाखाको स्थापना हुने
		● पालिका तथा वडा कार्यालयमा सहायता कक्षको स्थापना गर्ने सुशासनको दृष्टिकोणबाट महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, लैंगिक, यौनिक अल्पसंख्यक तथा अन्य लक्षित वर्ग र समुदायको आवश्यकताको पहिचानको लागि अनुसन्धान गर्ने । सोको सहज जानकारीको व्यवस्था गर्ने ।	महिला अपाङ्गता भएका व्यक्ति लक्षित वर्ग	वडा कार्यालय		✓		एक वर्ष भित्र	सहायता कक्षको स्थापना भई पहिचानको लागि अनुसन्धान हुने
		● लैङ्गिक खण्डीकृत तथ्यांकहरुको संकलन, व्यवस्थाप तथा जानकारीसम्वन्धी सुचना प्रणालीको व्यवस्था गर्ने	समुदाय	गाउँपालिका	UN WOMEN	✓		६ महिना निरन्तर	सुचना प्रणालीको व्यवस्था भएको
		बाल संरक्षण तथा बाल अधिकार सूचना व्यवस्थापन प्रणालीको स्थापना र सञ्चालन गर्ने ।	वालवालिका	गाउँपालिका		✓		६ महिना निरन्तर	**बाल संरक्षण तथा बाल अधिकार सूचना व्यवस्थापन प्रणालीको** स्थापना भएको

४.	बालअधिकार तथा संरक्षणका लागि वडा तथा समुदायगत समूहहरु गठन गर्ने	• समावेशीमा आधारित (विद्यालय जाने, नजाने, छोडेका, पीडित तथा असहाय बालिका, दलित, मुस्लिम, विपद् पीडित जनजाति) **बाल अधिकार समूह गठन गर्ने** र परिचालन गर्ने • बालबालिकाको स्थिती अध्ययन गरी प्रतिवेदन प्रकाशन तथा वितरण गर्ने (अध्ययन गर्दा विपद तथा संक्रमण जोखिममा परेका बालबालिका तथा परिवारको पहिचान र आवश्यकता सम्बन्धी जानकारी पनि संकलन गर्ने)	बालबालिका जोखिम प्रभावित बालबालिका	गाउँपालिका वडा कार्यालय	UNICEF बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत प्रदेश तथा स्थानीय संघसंस्था	√	√	६ महिना निरन्तर	बालअधिकार समूह गठन भएको अध्ययन प्रतिवेदन
		• बाल क्लव संचालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि/निर्देशिका निर्माण ।	बालबालिका	गाउँपालिका	UNICEF गैसस	√		निरन्तर	कार्यविधि/निर्देशिका निर्माण भएको हुने
		बाल अधिकार समूह तथा क्लबका प्रतिनिधिरुलाईसँग पालिकाको नीति, कार्यक्रम तथा वजेटमा सुझाव संकलन गर्ने ।	बालबालिका	गाउँपालिका वडा कार्यालय		√		प्रत्येक वर्ष	बालबालिकाका सवाल तथा सुझाव संकलित ।
		बाल कल्याण अधिकारीको व्यवस्था गरी हिंसा, शोषण तथा भेदभावबाट प्रभावित बालबालिकालाई आवश्यक सेवा उपलब्ध गराउने ।	हिंसा, शोषण तथा भेदभावबाट प्रभावित बालबालिका	गाउँपालिका		√		६ महिना भित्र निरन्तर	बालबालिकालाई आवश्यक सेवा उपलब्ध भएको ।
		बाल हेल्पलाइन र अस्थाई आश्रय स्थलको स्थापना तथा सञ्चालन गर्ने	बालबालिका	गाउँपालिका		√		६ महिना भित्र	बाल हेल्पलाइन र अस्थाई आश्रय स्थलको स्थापना
		बालकोषको स्थापना तथा सञ्चालन कार्यविधि तर्जुमा गर्ने	बालबालिका	गाउँपालिका		√			बालकोषको स्थापना भएको सञ्चालन कार्यविधि जारी भएको

		बालमैत्री गाउँपालिका घोषणा गर्नका लागि कार्ययोजना निर्माण गर्ने	बालबालिका तथा समुदाय	गाउँपालिका	UNICEF	√	√	१ वर्ष भित्र	कार्ययोजना निर्माण भएको
		• समुदायदेखि वडा तथा नगरपालिकासम्म बालमैत्री स्थानीय शासन समितिको निर्माण गर्ने गाउँपालिकामा बालमैत्री स्थानीय शासन सम्पर्क व्यक्ति तोक्ने	बालबालिका			✓		निरन्तर	समिति गठन भएको सम्पर्क व्यक्ति तोकेको हुने
५.	लैङ्गिकमैत्री विपद् जोखिम तथा व्यवस्थापन समिति वनाउने	• प्राकृतिक तथा कृत्रिम विपद् पूर्व, अवधि र पश्चात महिलाहरुलाई पर्ने असर सम्बन्धमा सावधानी तथा सम्बोधन गर्नका लागि पालिकास्तरमा **विपद् सहयोग महिला समिति** गठन गर्ने	विपद् जोखिम तथा विपद् पीडित महिला	गाउँपालिका	CDO	✓		एक वर्ष भित्र	विपद् सहयोग महिला समिति गठन भएको
		• समिति गठन गर्दा महिला प्रतिनिधिको नेतृत्वमा समुदाय, गैसस, प्रहरी, जि.प्र.का., उपभोक्ता समिति, तथा विद्यालयको शिक्षकको समन्वयमा वनाउनु पर्छ।	महिला जनप्रतिनिधि महिला शिक्षक	गाउँपालिका	UN WOMEN Police गैसस समुदाय स्थानीय उपभोक्ता समिति	✓			
नीति ३: सबै महिलाको सम्मानपूर्वक बाँच्न पाउने अधिकारको सुनिश्चित गर्न सबै प्रकारका लैंगिक विभेद र असमानताको अन्त्य गर्ने									
क्र. सं.	**रणनीति**	**कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप**	**लक्षित समुदाय**	**प्रमुख जिम्मेवारी**	**समन्वय/ सहकार्य**	**बजेट**		**समयसीमा**	**प्रगति**
						आन्तरिक	**बाह्य**		
१.	मानव अधिकारसम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय कानूनी व्यवस्थाहरु स्थानीयकरण गर्न	• पालिका प्रतिनिधि, कर्मचारी तथा स्थानीय अगुवाहरुलाई मानव अधिकारसम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय कानूनी व्यवस्था जस्तै महिला विरूद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव अन्त्य गर्ने सम्बन्धी महासन्धि, आर्थिक समाजिक तथा सास्कृतिक अधिकारसम्बन्धी महासन्धि, बेइजिङ्ग सम्मेलनको १२ वटा सवाल, दिगो विकास	पालिका प्रतिनिधि, कर्मचारी, समुदायका अगुवा, आमा समूह, हिंसा	पालिका	स्थनीय संघसंस्था विद्यालय	✓	✓	प्रत्येक वर्ष	प्रशिक्षण योजना तयार भएको

CamScanner

	योजनागत कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ।	लक्ष, कार्यस्थलमा हिंसा तथा दुर्व्यहारसम्बन्धी महासन्धि, २०१९ को नं १९०, यौन दुर्व्यवहार नियन्त्रण वाल सम्बन्धमा संयुक्त राष्ट्रसंघवाट पारित प्रस्ताव **(1st UN Resolution on sexual harassment) 2018,** तथा वाल अधिकारसम्बन्धी महासन्धि, अपाङ्गता अधिकार महासन्धि बारे प्रशिक्षण सञ्चालन गर्न योजनागत कार्यक्रम तयार गर्ने	प्रतिकार समूह, वाल अधिकार समूह		निजी व्यवसाय दातृ संस्था मानव अधिकार आयोग दलित आयोग महिला आयोग मुस्लिम आयोग				
		लैङ्गिक हिंसा विरुद्धको १६ दिने अभियान मनाउने,	महिला लक्षित वर्ग समुदाय विद्यार्थी तथा शिक्षक परिवार, श्रमिक तथा रोजगारदाता दलित समुदाय	गाउँपालिका वडा कार्यालय लैससास शाखा स्वास्थ्य शाखा	सम्बन्धित विषयमा कार्यरत सरकारी तथा गैसस श्रमिक रोजगारदाता निजी क्षेत्र व्यपारी विद्यालय प्रहरी कार्यालय दलित आयोग	✓	✓	प्रत्येक वर्ष हरेक दिवसको अवसरमा	• मानव अधिकार वारे समुदाय तथा लक्षित समूहहरु सचेत भएको • मानव अधिकार विरुद्ध का घटनाहरु कम भएको
		अपाङ्गता दिवस, स्याहार तथा सहयोग सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय दिवस् (Oct 29)				✓			
		श्रम दिवस (May 1),				✓	✓		
		जातिय भेदभाव उन्मूलन दिवस (मार्च २१)				✓			
		महामारीको समयमा यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सुनिश्चितता दिवस (मार्च २८)				✓			

		• महिला तथा लक्षित वर्गको कानूनी हक अधिकार संरक्षण तथा न्यायको लागि वडास्तरीय चेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,	महिला तथा लक्षित वर्ग			✓			कानूनी हक अधिकार बारे सचेत भएको
		• श्रमिकको मर्यादित श्रम अधिकार, उचित पारिश्रमिक तथा सरक्षित कार्यस्थलको हक अधिकारसम्बन्धी पालिका पदाधिकारी, कर्मचारी , न्यायिक समिति निजी क्षेत्र तथा श्रमिकहरुबिच अन्तक्रियका कार्यक्रम गर्ने	श्रमिक तथा रोजगारदाता	गाउँपालिका	निजीक्षेत्र	✓	✓	प्रत्येक वर्ष	रोजगार दाता तथा निजीक्षेत्र श्रम अधिकारप्रति उत्तरदायी भएको
		• श्रम अधिकार र विवाद समाधानको सम्वन्धमा न्यायिक समितिको क्षमता अभिवृद्धि गर्नै • सामाजिक सुरक्षासँग सम्वन्धित सरोकारवालाहरुलाई अभिमूखीकरण • जातजातिको आधारमा गरिने श्रम तथा व्यवसायमा गर्ने भेदभाव हटाई सम्मानित श्रम र व्यवसायको बारेमा सचेतना जगाउने	न्यायिक समिति सदस्य दलित समुदाय	गाउँपालिका	जिल्ला बार एसोशिएसन	✓			विवादको सहज सम्बोधन भएको दलित समुदायहरु विभिन्न प्रकारका श्रम तथा व्यवसायमा लागेको
२.	महिलाको प्रजनन स्वास्थ्य अधिकार सहित सम्मानित जीवनको सुनिश्चितता गर्ने	• लैङ्गिक तथा प्रजनन स्वास्थ्य संवेदनशील विपद् व्यवस्थापन सुरक्षा कार्यविधि निर्माण गरी लागु गर्ने	महिला लक्षित वर्ग विपद् प्रभावित महिला	गाउँपालिका	कानून, लैससास तथा विषय विज्ञ	✓		१ वर्ष भित्र	कार्यविधि निर्माण भएको
		• सुरक्षित मातृत्व तथा प्रजनन स्वास्थ्य अधिकारसम्बन्धी संघीय कानूनी व्यवस्थाको स्थानीयकरण गर्न प्रजनन स्वास्थ्य सेवा प्रवाह तथा अधिकार संरक्षण कार्यविधि निर्माण गर्ने	महिला, एकल , अपाङ्गता, दलित, मुस्लिम तथा	गाउँपालिका		✓		१ वर्ष भित्र	कार्यविधि निर्माण भएको

			अल्पसंख्यक महिला,						
		• प्रजनन स्वास्थ्य अधिकार व्यवहारिक रुपमा प्रत्याभूतिको लागि पाँच वर्षे कार्ययोजना बनाई लागु गर्ने	महिला तथा किशोरकिशोरी	गाउँपालिका	कानून तथा लैससास विज्ञ	✓		एक वर्ष भित्र	पाँच वर्षे कार्ययोजना तर्जुमा भएको
		प्रजनन स्वास्थ्य अधिकारको प्रत्याभूतिको लागि देहायका स्वास्थ्य सेवामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्ने • स्वास्थ्य संस्थामा प्रसूति सेवा • सुरक्षित गर्भपतन सेवा • पाठेघर खस्ने तथा फिस्तुला समस्याको उपचार • छनौट तथा जानकारी सहितको गर्भनिरोध साधनको प्रयोग • गर्भधारण तथा प्रसूति इन्जायतीमा आवश्यक परामर्श • प्रजनन स्वास्थ्यसम्वन्धी हिंसामा न्याय र मनोसामाजिक परामर्शको सहज सुविधा • प्रसूति पूर्व र पश्चातको सेवा सुविधा • यौनरोगसम्वन्धी समस्याको उपचार	महिला, दलित, मुस्लिम, अपाङ्गता भएका महिला, आर्थिक विपन्न महिला	गाउँपालिका	UNFPA स्थानीय आमा समूह स्वास्थ्य सेवा विभाग,संघ प्रजनन स्वास्थ्य अधिकारको क्षेत्रमा काम गर्ने गैसस SBA SAS CMC/OCMC	✓		एक वर्ष भित्र निरन्तर	• प्रजनन स्वास्थ्य सम्वन्धी स्थानीय सेवामा पहुँच भएको • सेवाग्राहीको संख्या वढेको • स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाहरुमा सम्पूर्ण प्रकारका गर्भनिरोधका साधन सेवा प्राप्ति भएको हुने
		• महिनावारी भेदभाव, असुरक्षित गर्भपतन तथा गर्भनिरोधक साधनको प्रयोगसँग सम्वन्धित लाञ्छना विरुद्ध महिला स्वास्थ्य स्वयंसेवी, किशोरकिशोरी, शिक्षक तथा परिवारसँग सम्वाद कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,	महिला स्वास्थ्य स्वयंसेवी, किशोरकिशोर,	गाउँपालिका	विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था तथा आमा समूह	✓	✓	निरन्तर	प्रजनन स्वास्थ्य अधिकार र भेदभाव विरुद्धको अधिकारमा परिवार तथा समाज सचेत भएको

		• सुरक्षित मातृत्व तथा प्रजनन स्वास्थ्य अधिकार ऐन २०७५ को बारेमा महिला स्वास्थ्य स्वयंसेवी तथा समुदाय तहमा जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ।	शिक्षक तथा परिवार						
		• प्रसूति स्याहार, पौष्टिक खाना जस्ता सम्पूर्ण विषयमा समुदायमा महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाको नेतृत्वमा चेतनामूलक अभियान चलाउने,	महिला	गाउँपालिका	महिला स्वास्थ्य स्वयंसेवी, आमा समूह	✓		निरन्तर	महिलाको स्वास्थ्य राम्रो भएको
३		• हिंसा पीडित महिला, बालबालिका तथा दलित समुदायको न्यायमा पहुँच, सीप विकास, रोजगारी, स्वास्थ्य उपचार, मनोसामाजिक परामर्श, कानूनी सहयोग तथा परामर्श तथा पुनर्स्थापनाको लागि OCMC, सेवा गृह, पुनर्स्थापना केन्द्र, प्रहरी तथा जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालयका साथै अन्य सरोकारवाला निकायहरुसँग सहकार्य, समन्वय तथा सम्प्रेषण गर्न पहल गर्ने । • प्रजनन स्वास्थ्य अधिकार तथा सेवालाई चुस्तदुरुस्त उपलब्ध गराउन आवश्यक सहयोग तथा सरोकारवाला संस्था (SBA, OCMC, SAS, FPAN, CMC आदि) सँग समन्वय, सहकार्य तथा सम्प्रेषण गर्ने	प्रजनन स्वास्थ्य सेवाग्राही	गाउँपालिका लैससास शाखा		√	√	६ महिना भित्र निरन्तर	सम्प्रेषण संयन्त्र प्रभावकारी भएको सम्बन्धित निकायबाट सेवाका गुणस्तरीयता वृद्धि भएको आर्थिक मितव्ययिता भई थोरै लगानी धेरै काम भएको

नीतिः ४ आर्थिक समृद्धि र दिगो विकासका लागि स्रोत, साधन, अवसर तथा लाभमा महिलाको समान पहुँच सुनिश्चित गरिनेछ ।

क.सं.	रणनीति	कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप	लक्षित समुदाय	प्रमुख जिम्मेवारी	समन्वय/ सहकार्य	बजेट		समयसीमा	प्रगति सूचक
						आन्तरिक	बाह्य		
१.	आर्थिक स्रोत, साधन, अवसर तथा लाभमा महिलाको समान पहुँच सुनिश्चित गरिनेछ ।	• लक्षित वर्ग तथा हिसाबाट पीडित महिलाहरुको आर्थिक अवस्था उन्नतिका लागि समुदायस्तरमा **महिला आर्थिक विकास समूह** गठन गरी एक वडामा एक उत्पादन गर्नका लागि कृषि, आयमूलक, सिपमूलक कार्यमा क्षमता विकास र व्यवसाय सञ्चालन गर्न अनुदान तथा सहयोगसहितको विशेष कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने,	(एकल महिला, दलित महिला, जनजाति महिला, अपागता भएका महिला, विपद् पीडित महिला, गरिवी महिला आदि)	गाउँपालिका	सरकारी, गैरसरकारी तथा निजी क्षेत्रसँग	✓	✓	एक वर्ष भित्र	महिला आर्थिक विकास समूह गठन भएको
		• महिलाको (अन्तरविविधता) गैर पारम्परिक भूमिका अभिवृद्धि गरी महिला र पर्यटन, महिला र कृषि, महिला र उत्पादन, महिला र प्रविधि, महिला र विपद, महिला र पशुपालन तथा महिला र बजारीकरण जस्ता कार्यलाई व्यावसायिक रुपमा प्रवर्धन गर्न स्वरोजगार तथा व्यवसायमूलक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने	**महिला आर्थिक विकास समूह**	गाउँपालिका	कृषि शाखा तथा मन्त्रालय (प्रदेश र संघ)	✓	✓	एक वर्ष भित्र	आर्थिक क्षेत्रमा महिलाको उपस्थिती बढेको
		• <u>बेतलबी स्याहार र घरेलु काम पहिचान गर्न, कम गर्न र पुनः वितरण गर्न सामुदायिक स्तरमा स्याहार अर्थतन्त्रमा चेतना जगाउन जनचेतना मूलक कार्यक्रम ल्याउने जस्तै स्याहार र सहयोगको अन्तर्राष्ट्रिय दिवसको अवसरमा घरदैलो कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने</u>	(एकल महिला, दलित महिला, जनजाति महिला, गरिव महिला, हिसा पीडित महिला र अपागता भएका महिला)	गाउँपालिका	**<u>ILO</u>**	✓	✓		

		• स्याहार श्रमिकको मर्यादित कामको सवालमा अन्तरक्रिया कार्यक्रम गर्ने	श्रमिक, रोजगादाता निजी क्षेत्र सञ्चार उद्योग व्यवसाय	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार ILO	✓	✓		श्रम शोषण तथा हिंसा घटेको
		• व्यवसायजन्य सुरक्षा र स्वास्थ (ILO Convention No. 155), समान कामका लागि समान ज्याला र समाव व्यवहार (ILO Convention No. 100 and No. 111), कार्यस्थलमा हुने हिंसा तथा दुर्व्यवहार र श्रम विवाद समाधान जस्ता महिला श्रमिकका हकका विषयमा सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने				✓	✓		श्रम अधिकार विरुद्ध हुने शोषण विरुद्ध उजुरी बढेको
		• महिलाहरूलाई व्यवसाय सञ्चालन, लघुवित्त तथा सहकारी, बजार व्यवस्थापनका, Barganing Power र बैङ्गिङ तथा वित्तीय साक्षरताको बारेमा सचेत गराउन आधारभूत कानूनी व्यवस्थासम्बन्धी तालिम गर्ने	महिला महिला आर्थिक विकास समूह	गाउँपालिका वडा कार्यालय आर्थिक तथा व्यवसायिक विकास शाखा	यस क्षेत्रमा कार्यरत दातृ तथा स्थानीय संस्थाहरु प्रशासकिय तालिम केन्द्र UN Women	√	√	१ वर्ष भित्र	सञ्चालन गरेको तालिमको संख्या तथा लाभान्वितहरुको संख्या
		• स्थानीय उत्पादनलाई उचित मूल्यसहितको वजार व्यवस्थापन गर्न र अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्न समेत उनीहरुकै सहभागितामा पालिकास्तरीय महिला आर्थिक विकास अनुगमन समूह" निर्माण गरी परिचालन गर्ने • वजार अनुगमन मापदण्ड वनाउने	महिला तथा समुदाय	गाउँपालिका	FNCCI Chamber of commerce	√		१ वर्ष भित्र	"महिला आर्थिक समुन्नत अनुगमन समूह गठन भएको मापदण्ड तयार भएको

		महिला उद्यमशीलता विषयमा जानकारी र आवश्यक प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउन महिला उद्यमशीलता सहजीकरण केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन	**महिला आर्थिक विकास समूह र समुदाय**	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार FNCCI	√	√	१ वर्ष भित्र	महिला उद्यमशीलता सहजीकरण केन्द्र स्थापना भएको
		महिलाहरुलाई उद्यममा प्रवर्धन गर्न उद्योग दर्ता, लगानी तथा करमा सुविधा तथा सहुलियतको व्यवस्था गर्ने र गर्न समन्वयकारी भूमिका निभाउने	महिला **महिला आर्थिक विकास समूह** तथा अन्य महिला	गाउँपालिका		√		६ महिना भित्र	सुविधा तथा सहुलियतको निर्णय र कानूनमा परिमार्जन भएको
		• महिला तथा बालबालिकाहरुका लागि सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन सम्वन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम संचालन गर्ने	महिला, **महिला आर्थिक विकास समूह** तथा अन्य महिला र बालबालिका	गाउँपालिका		✓		६ महिना भित्र प्रत्येक वर्ष	वित्त व्यवस्थापन सम्वन्धी जानकार भएको
		• वैदेशिक रोजगारबाट सृजित पारिवारिक, सामाजिक तथा बालबालिकाको विचलनलाई रोक्न महिला, पुरुष तथा युवायुवतीहरुका लागि व्यावसायिक शिक्षा, उत्पादनमूलक शिक्षा, स्वरोजगारमूलक शिक्षा उपलब्ध गराई रोजगारी दिने संघसंस्था, निजी कम्पनी तथा व्यापारीहरुसँग सम्पर्क विस्तार गर्न सहयोग गर्ने	युवा युवती समावेशितामा आधारित	गाउँपालिका वडा कार्यालय	ILO CTEVT निजी कम्पनी तथा व्यापारीहरु FNCCI	√	√	एक वर्ष भित्र	युवाहरु उत्पादन तथा रोजगारमा व्यस्थ भएको
		• जोखिम महिला, अपाङ्गता, हिंसा पीडित महिला तथा विपन्न वर्ग तथा समुदायका लागि सिपमूलक, आयमूलक, उद्यमशीलता, जस्ता आर्थिकोपार्जन र जीवनोपयोगी तालिम सञ्चालन गरी व्यवसायको लागि सहयोग गर्ने ।	लक्षित महिला समूह	गाउँपालिका	CTEVT यस क्षेत्रमा कार्यरत दातृ तथा स्थानीय संस्थाहरु	√	√		स्थानीय उत्पादन तथा व्यवसाय सञ्चालन भएको

					प्रशासकीय तालिम केन्द्र				
		• यस गाउँपालिकामा लैससास केन्द्रित स्रोत, साधन र सेवासम्बन्धी कार्यविधि र मापदण्डहरु तयार गरी सोही आधारमा वितरण गर्ने,	समुदाय तथा लक्षित वर्ग	गाउँपालिका		✓			सेवासम्बन्धी कार्यविधि र मापदण्डहरु तयार भएको
२.	यस गाउँपालिकाबाट उपलब्ध गराइने सेवा, सुविधा र विकासका कार्यक्रमहरुमा सबै लक्षित वर्गको पहुँच वृद्धि गर्ने ।	• गाउँपालिकाबाट उपलब्ध गराउने सेवा, सुविधा तथा अवसरका साथै विकासका कार्यक्रमको सूचना सम्प्रेषण गर्दा लक्षित समुदायको पहुँचमा हुने गरी वडास्तरबाट सम्प्रेषण गरिनेछ	लक्षित वर्ग	गाउँपालिका	सूचना प्रविधिको क्षेत्रमा कार्यरत संस्थाहरु प्रदेश सरकार	✓		६ महिना भित्र	लक्षित वर्गको पहुँच भएको हुने
		• सूचना सम्प्रेषण गर्दा सार्वजनिक सञ्चार, स्थानीय एफ.एम. तथा मातृभाषासमेत प्रयोग गरी व्यापक रुपमा सूचना सम्प्रेषण गर्ने व्यवस्था गर्ने,	समुदाय	गाउँपालिका वडा कार्यालय		✓			लक्षित वर्गबाट सेवाग्राहीको संख्या वृद्धि भएको
		• किशोरी तथा बालिकालाई यस गाउँपालिकाबाट उपलब्ध गराइने स्वास्थ्य तथा शिक्षाको अवसरमा पहुँच वृद्धि गर्न विशेष नीति तथा कार्यक्रमहरु बनाई लागु गर्ने ।	बालिका तथा किशोरी	गाउँपालिका	विद्यालय	✓	✓		विशेष नीति तथा कार्यक्रम निर्माण भएको
		• बालिका तथा किशोरी सशक्तिकरणका लागि बालिका तथा किशोरी केन्द्रित सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने	बालिका तथा किशोरी	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार	✓	✓		बालिका तथा किशोरीहरु विरुद्धको हिसा कम भएको
		• नगरपालिका तहमा अपाङ्गता पहिचान सरलीकरण गर्ने अपांगता पहिचान एप्लिकेसन (Disability Screening APP) को प्रयोग गर्न क्षमता विकास गर्ने गरी प्रयोगमा ल्याउने	अपाङ्गता भएका व्यक्ति	गाउँपालिका पञ्जिकरण शाखा		√		६ महिना भित्र	अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा संस्थाहरुमा सचेतना वृद्धि भएको

CamScanner

									सेवाग्राहीको संख्या वृद्धि भएको
		• व्यक्तिगत घटना दर्ता, नागरिकता सिफारिस, नाता प्रमाणपत्र, आर्थिक अवस्था कमजोर सिफारिस, अपाङ्गता परिचयपत्र वितरण, तथा भत्ता वितरण सम्बन्धी आधारभुत सेवाको सहज उपलब्धताको लागि सहजीकरण गर्ने, महिला तथा लक्षित वर्गको आधारभूत कानूनी हक अधिकार (व्यक्तिगत घटना दर्ता) संरक्षण तथा न्यायिक प्रक्रियाको सम्बन्धमा वडास्तरीय चेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,	व्यक्तिगत घटना दर्तामा पहुंच नभएका महिला, बालबालिका तथा अन्य समुदाय	गाउँपालिका वडा कार्यालय पञ्जिकरण शाखा		√		६ महिना भित्र	लक्षित समुदायबाट व्यक्तिगत घटना दर्ताको संख्या तुलनात्मक रुपमा वृद्धि भएको
		• निशुल्क आधारभूत तथा प्रजनन स्वास्थ्य सेवाको सहज पहुंचको सुनिश्चितता गर्ने र यसको बारेमा समुदायस्तरमा जानकारी दिने	महिला	गाउँपालिका स्वास्थ्य संस्था		√		६ महिना भित्र निरन्तर	सेवाग्राहीको संख्या वृद्धि भएको
		• विपद संवेदनशील एवं समावेशीमूलक सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी स्थानीय तहको क्षमता विकास गर्ने	विपत जोखिम तथा प्रभावित	गाउँपालिका		√			लैससासमैत्री विपद व्यवस्थापन तथा सम्बोधन भएको
		• हिंसा प्रभावित महिला, बालिका तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको लागि निशुल्क कानूनी सेवा, सेवा गृहको सुविधा, OCMC सेवाको पहुंच, मनोसामाजिक परामर्श लगायतका आधारभूत सेवामा पहुंच सुनिश्चित गर्न आवश्यक सहयोग, सहकार्य तथा सम्प्रेषण गर्ने	हिंसा प्रभावित महिला तथा लक्षित वर्ग	गाउँपालिका	OCMC Police जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय District Bar Association	√	√	६ महिना भित्र	लक्षित समुदायको पहुंच वृद्धि भएको

३.	लक्षित समुदायका बालबालिकाको शिक्षाको पहुँच वृद्धिका लागि प्रोत्साहनमूलक कार्यक्रमहरु ल्याउने ।	• **"सबैका लागि शिक्षा हाम्रो प्रतिबद्धता"** नारासहित महिला, गरिबी, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति लगायत सबैलाई शिक्षाको पहुँच सुनिश्चित गर्ने । •अपाङ्गता भएको व्यक्तिहरुलाई शिक्षाको पहुँच सुनिश्चित गर्न अपाङ्गमैत्री स्थानीय शिक्षा नीति तर्जुमा गर्ने र कार्यान्वयनको लागि कार्ययोजना तयार गरी लागु गर्ने समुदायका विद्यार्थीहरुका लागि उच्च तथा प्राविधिक शिक्षाको लागि छात्रावृत्तिको व्यवस्था गर्ने,	लक्षित वर्ग	गाउँपालिका वडा कार्यालय विद्यालय	UNICEF	✓	✓	प्रत्येक वर्ष निरन्तर	•अपाङ्गमैत्री स्थानीयत शिक्षा नीति तर्जुमा भएको •कार्यन्वनको कार्ययोजना तयार गरी लागु भएको •लक्षित समुदायबाट विद्यालयमा विद्यार्थी बढेको
		• उच्च शिक्षासम्म पहुँच वृद्धिका लागि छात्रावृत्तिको व्यवस्था गर्ने	दलित, गरिव, मुस्लिम, जनजाति, हिंसा पीडित, विपद् प्रभावित, लैङ्गिक अल्पसंख्यक	गाउँपालिका	UNICEF	✓	✓	एक वर्ष भित्र	छात्रवृतिको व्यवस्था भएको
		शिक्षामा सबै वर्ग समुदायको समान अवसर तथा पहुँच वृद्धिको लागि सबैका लागि शिक्षाको अवधारणा अनुरुप लैससासमैत्री स्थानीय शिक्षा नीति अपनाउने	लक्षित वर्ग तथा सबै समुदया	गाउँपालिका	UNICEF	✓	✓	एक वर्ष भित्र	लैससासमैत्री स्थानीय शिक्षा नीति जारी भएको
		• **"बिवाहवारी बिस वर्ष पारी"** को कानूनी व्यवस्थालाई समुदायमा अभियान सञ्चालन गर्ने	बालिका, समुदाय	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार UNICEF यस क्षेत्रमा कार्यरत सघसंसथा	✓	✓	निरन्तर	बाल बिवाह घटेको

		• बाल विवाह र दहेज अभ्यासको विरुद्ध विद्यालय र समुदायमा अन्तक्रिर्या कार्यक्रम, समुदायमा सडक नाटक तथा दाइजोरहित विवाह गर्ने परिवारलाई सम्मान कार्यक्रम गर्ने,	बालबालिका तथा महिला	गाउँपालिका लैससास महाशाखा	स्थानीय महिला समूह युवा समूह विद्यालय	√		निरन्तर	बाल विवाह र दहेज अभ्यास घटेको
		• किशोर किशोरीहरुलाई दुर्व्यसनीबाट बचाउन शिक्षक विद्यार्थी सहकार्य कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । उत्कृष्ट शिक्षकलाई **विद्यार्थीमैत्री शिक्षक पुरस्कारबाट** सम्मानित गर्ने ।	किशोर किशोरी	गाउँपालिका	विद्यालय	✓		प्रत्येक वर्ष	दुर्व्यसनीको संख्या तुलनात्मक रुपमा घटेको
		• प्रदेश सरकारले संचालनमा ल्याएको गौरवको कार्यक्रम बेटी पढाउ बेटी बचाऊ अभियानलाई प्रर्वृद्धन गरी छोरी शिक्षा बीमा लगायता कार्यक्रमहरुलाई प्रोत्साहन तथा कार्यान्वयन गर्ने	लक्षित छोरी	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार UNDP	✓	✓	प्रत्येक वर्ष	विद्यालयमा छात्राको संख्या वृद्धि भएको
		विद्यालयहरुमा प्रजनन स्वास्थ्यमैत्री शौचालयको निर्माण तथा आराम कक्षको व्यवस्था गर्ने,	छात्रा	गाउँपालिका विद्यालय		✓		६ महिना भित्र	छात्राको संख्या बढेको
		• रोजगारमूलक तथा व्यवसायिकमूलक शिक्षाका लागि प्रोत्साहनमूलक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने	विद्यार्थी	गाउँपालिका	CTEVT UNICEF यस क्षेत्रमा कार्यरत सघसंसथा	✓	✓	निरन्तर	
		• शिक्षा अनुसारको व्यावसायिक तालिमको लागि अवसर सृजना गर्ने र Exposure visit को अवसर मिलाउने	विद्यार्थी	गाउँपालिका	विद्यालय	✓		प्रत्येक वर्ष	
		• विद्यार्थी र रोजगारका निजीक्षेत्र तथा गैसस र दातृसंस्थाहरु बिचको संवाद कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	विद्यार्थी	गाउँपालिका	विद्यार्थी र रोजगारका निजीक्षेत्र	✓	✓	प्रत्येक वर्ष	

CamScanner

		• बालश्रम शोषण उन्मूलनका लागि रोजगारदाता तथा अभिभावकहरुलाई सचेतनामूलक सामग्री तयार गर्ने र कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, • बालश्रम शोषणको अनुगमन गरी नियमनकारी भूमिका निभाउने ।	बालबालिका	गाउँपालिका	बालश्रम शोषण विरुद्ध कार्यरत संस्था	√		६ महिना भित्र	स्रोत सामग्री प्रकाशन भएको बालश्रम न्यून भएको र क्रमश घट्दै गएको
नीतिः ५ नेतृत्व तथा निर्णायक तहमा महिलाको अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ									
क.सं.	**रणनीति**	**कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप**	**लक्षित समुदाय**	**प्रमुख जिम्मेवारी**	**समन्वय/ सहकार्य**	**बजेट**		**समयसीमा**	**प्रगति सुचक**
						आन्तरिक	**वाह्य**		
१.	महिला तथा लक्षितवर्गको राजीनीति नेतृत्व तथा क्षमता विकासका लागि विशेष नीति तथा कार्यक्रम तयार गर्ने ।	• महिलाहरूलाई आर्थिक, सामाजिक र राजनीतिक क्षेत्रमा नेतृत्व क्षमता तथा सिप विकास गर्न तालिम सञ्चालन गर्ने (जस्तैः व्यवस्थापन, Communications Public Speakning and barganing, डिजिटल सिप, वकालत तथा Public Dealing and skills of issues raise)	महिला, मुस्लिम महिला, अपाङ्गता भएका महिला, जनजाति, दलित तथा	गाउँपालिका	ILO UNFPA	✓	✓	प्रत्येक वर्ष	निर्वाचित महिला प्रतिनिधिको भूमिका बढ्ने, लैगिक समानता तथा समावेशीकरण बारे छलफलमा प्रभाव पार्न सक्ने भएको
		• महिला नेतृत्व विकासका लागि महिला विरुद्धका लैङ्गिक हिंसा पीडितलाई कानूनी संरक्षण र सहायताको व्यवस्था गर्ने ।	लैङ्गिक हिंसा जोखिम तथा प्रभावित व्यक्तिहरु	गाउँपालिका वडा कार्यलय	UNWOMEN	✓		निरन्तर	वाहिरी काममा आउन सक्ने वातावरण भएको
		• स्थानीयस्तरका सफल महिला (प्रत्येक वर्ष एक वडा एक महिला) सम्मानित गरी अरूलाई प्रेरित गर्ने । सफल नेतृत्व अनुगमन कार्यक्रमको व्यवस्था गर्ने (भ्रमण)	महिला समुदायका पुरुष	गाउँपालिका	महिला नेतृत्व विकासमा काम गन	✓		प्रत्येक वर्ष	समुदायका महिलाहरु नेतृत्वमा वृद्धि भएको

CamScanner

		• पालिकाबाट समुदायमा सञ्चालित कार्यक्रमहरु विभिन्न समूहका महिला सदस्यहरुको नेतृत्वमा सञ्चालन गर्ने ।	महिला	गाउँपालिका	महिला नेतृत्व विकासमा काम गन	✓		निरन्तर	महिला नेतृत्व क्षमता विकास भएको
		• महिलाहरूलाई सूचना र प्रविधिमा पहुँच दिलाई उनीहरूको क्षमता विकास गर्ने ।	महिला निर्वाचित महिलाहरु	गाउँपालिका	महिला नेतृत्व विकासमा काम गन	✓		६ महिना भित्र	सूचना प्रविधिमा सचेत भएको
२.	निर्वाचित पदाधिकारीहरुको विषयगत नेतृत्व क्षमता विकास गर्ने	• निर्वाचित पदाधिकारीहरुको विषयगत नेतृत्व विकासका लागि पदीय जिम्मेवारीअनुसार कानूनी दायित्वको विषयमा क्षमता विकास गर्ने	निर्वाचित महिला प्रतिनिधि	गाउँपालिका लैससास शाखा	महिला नेतृत्व विकासमा काम गर्ने संघसंस्थाहरु District Bar Association	√		प्रत्येक वर्षमा	महिलाहरुको निर्णायक भूमिका प्रवर्द्धनसम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था निर्णायक क्षमता वृद्धि भएको स्थानीय समस्या पहिचानको क्षमता वृद्धि भएको
		• स्थानीय सरकारको योजना तर्जुमा, काम कर्तव्य र अधिकार तथा स्थानीय समस्या पहिचान र सम्बोधनको विषयमा क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	निर्वाचित महिला प्रतिनिधि	गाउँपालिका लैससास शाखा	महिला नेतृत्व विकासमा काम गर्ने संघसंस्थाहरु विषय विशषज्ञ	√	√	प्रत्येक वर्षमा	योजना तर्जुमा अर्थपूर्ण सभागिता भएको
		• निर्वाचित पदाधिकारीहरुको विषयगत नेतृत्व विकासका लागि पदीय जिम्मेवारीअनुसार कानूनी दायित्वको विषयमा क्षमता विकास गर्ने	समुदायका महिला पुरुष अन्य लक्षित वर्ग	गाउँपालिका वडा कार्यालय	गैसस महिला आयोग UNWOMEN	✓	✓		महिलाहरुको निर्णायक भूमिका प्रवर्द्धनसम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था निर्णायक क्षमता वृद्धि भएको
३.	महिलाको अर्थपूर्ण तथा सहभागितामूलक नेतृत्वको विकास गर्ने	• यस गाउँपालिकावाट गठन हुने विभिन्न विषयगत समितिहरुमा अध्यक्ष वा उपाध्यक्ष जस्ता प्रमुख पहिलो र दोस्रो पदमा फरक लिङ्ग तथा फरक जातिको हुने गरी समितिहरु गठन गरिनेछ,	समुदायका महिला पुरुष लक्षित वर्ग	गाउँपालिका		✓			लैगिक भूमिका रुपान्तरण अभियन्ताको रुपमा सम्मान भएको

CamScanner

		• महिलाको अर्थपूर्ण सहभागिता तथा नेतृत्व विकासका लागि घरेलु कामकाज, हेरचाह कार्य र अभिभावकीय भूमिकामा महिला र पुरूषको समान दायित्व सिर्जना गर्न समुदायमा रहेको भेदभावमूलक लैङ्गिक भूमिका रूपान्तरणमा उदाहरणीय कार्य गर्ने परिवार र व्यक्तिलाई **लैङ्गिक भूमिका रूपान्तरण अभियन्ताको रुपमा सम्मान गर्ने**	कर्मचारी, शिक्षक तथा अन्य कर्मचारीहरु	गाउँपालिका लैससास शाखा		√	√	प्रत्येक वर्षमा	विषयगत सेवा प्रवाहमा लैससासमैत्री गुणस्तरीयता वृद्धि भएको
		• गाउँपालिका सबै शाखाका कर्मचारी, शिक्षक, प्रहरी, सामाजिक अभियन्ता, स्वास्थ्य कार्यकर्ता, कृषक, भेटेनरी आदि व्यावसायिक प्रतिनिधिहरुलाई लैससास र नेतृत्व क्षमता विकासमा तालिम दिने	लक्षित वर्ग कर्मचारी	गाउँपालिका		√		निरन्तर	लक्षित वर्ग तथा कर्मचारीहरुको लैससासमा विषयमा नेतृत्व विकास भएको
		• यस गाउँपालिकाबाट गठन हुने सबै प्रकारका समितिहरुमा विषयगत आवश्यकतानुसार महिला, दलित, जनजाति, अपाङ्गता तथा अन्य पछाडि पारिएका समुदायको समानुपातिक प्रतिनिधित्वको सुनिश्चितता हुने गरी गठन गर्ने ।	समुदायका महिला पुरुष अन्य लक्षित वर्ग	गाउँपालिका वडा कार्यालय	गैसस महिला आयोग UNWOMEN	✓	✓		पालिकाबाट गठन हुने बिभिन्न शाखा, शाखा तथा समितिहरुमा महिलाको समानुपातिक सहभागिता हुनेछ

नीतिः ६ महिलामाथि हुने सबै प्रकारका हिंसाको अन्त्य गरिनेछ ।

क्र.सं.	रणनीति	कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप	लक्षित समुदाय	प्रमुख जिम्मेवारी	समन्वय/ सहकार्य	बजेट		समयसीमा	प्रगति सुचक
						आन्तरिक	बाह्य		
१.	लैङ्गिक हिंसा मुक्त गाउँपालिका वनाउने	• **"लैङ्गिक हिंसा विरुद्ध बोलौ"** नामक नारासहित लैङ्गिक हिंसा शुन्य सहनशील गाउँपालिका घोषणा गर्ने,	समुदाय	गाउँपालिका		✓		एक वर्ष भित्र	लैगिक हिंसा शून्य सहनशील गाउँपालिका घोषणा भएको
		• **"सक्षम किशोरी सशक्त पालिका"** नारासहित किशोरीहरुको लागि आत्मरक्षासम्वन्धी तालिमहरु सञ्चालन गर्ने ।	किशोरी	गाउँपालिका		✓		निरन्तर	आत्मरक्षा तालिम सञ्चालन भएको हुने

CamScanner

		• यस गाउंपालिकामा विद्यमान लैङ्गिकतामा आधारित महिला, पुरुष र लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यकहरुमाथि हुने हिंसा नियन्त्रण, हिंसा निषेध, पीडित तथा पीडित साक्षी संरक्षण तथा पीडित पुनर्स्थापनाका लागि सरकारी तथा गैरसरकारी तथा दातृ संस्थाहरुसँग समन्वय तथा सहकार्य गर्ने	महिला पुरुष लक्षित वर्ग	गाउंपालिका	सरकारी गैसस दातृ संस्था	✓		निरन्तर	तत् तत् निकायहरुसँग समन्वय र सहकार्य भएको हुने
		• स्थानीय तहमा गठन हुने बालक्लब, महिला समूह, सहकारी, किशोरकिशोरी समूहलाई लैङ्गिक हिंसा, बालविवाह, घरेलु हिंसा, लागु औषध दुर्व्यसनी नियन्त्रणका लागि समूहगत रुपमा परिचालन गर्ने र उत्कृष्ट समूहलाई वार्षिक रुपमा **समाज सहजीकरण पुरस्कारबाट** सम्मान गर्ने व्यवस्था गर्ने,	महिला पुरुष लक्षित वर्ग	गाउँपालिका		✓		निरन्तर	समाज सहजीकरण पुरस्कार बाट सम्मान गर्ने व्यवस्था भएको
		• **"लैङ्गिक हिंसा उन्मूलनसम्बन्धी पांच वर्षे कार्ययोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न आवश्यक समन्वय तथा सहकार्य गर्ने**	लक्षित वर्ग समन्वय तथा सहकार्य गर्ने सस्था	गाउँपालिका		✓		निरन्तर	कार्ययोजना प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन भएको
२.	समाजमा विद्यमान लैङ्गिकतामा आधारित असमान शक्ति सम्बन्धको अन्त्य गरी समानता र न्यायपूर्ण सम्बन्धहरुको विकास गर्ने ।	• **पितृसतात्मक, विभेदकारी सामाजिक मूल्य मान्यता, कुरीति तथा अन्धविश्वासका विरुद्ध** किशोर तथा पुरुष समूहको परिचालन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	किशोर पुरुष	गाउँपालिका	विषय विज्ञ सरकारी गैसस दातृ संस्था	✓	✓		किशोर तथा पुरुष समूहको परिचालन कार्यक्रम सञ्चालन भएको
		• लैङ्गिकता र जातियताका कारण समाजमा प्रचलित सबै प्रकारका भेदभावजन्य बोलीचाली, व्यवहार तथा हानिकारक परम्परा विरुद्ध समुदायमा समविकास तालिमहरूलाई व्यापकता दिने • जातिय भेदभावबाट महिलाको जीवन र विकासमा पारेको असर सम्बन्धमा घटना अध्ययन गर्ने	परिवारका श्रीमान श्रीमती	गाउँपालिका	UNFPA यस क्षेत्रमा कार्यरत स्थानीय संस्था	✓	✓		भेदभाव विरुद्ध सचेत भएको घटना अध्ययन प्रतिवेदन

CamScanner

		● बालविवाह, घरेलु हिंसा, लागु औषध दुर्व्यसनी तथा दहेज र बोक्सीको आरोपसँग सम्बन्धित हिंसा विरुद्धका विद्यमान कानूनी, व्यवस्था, उजुरी संयन्त्र तथा दण्ड सजायबारे सामाजिक अभियान सञ्चालन गर्ने ।	लक्षित समूह	गाउँपालिका	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग राष्ट्रिय महिला आयोग	✓	✓	निरन्तर	पारिवारिक तथा समाजिक सचेतना वृद्धि भई हिंसामा कमी आएको
		● महिनावारी, गर्भपतन, प्रसूति तथा गर्भनिरोध साधनको प्रयोग सम्बन्धमा समाजमा व्याप्त गलत बुझाइ विरुद्ध अधिकारमुखी अवधारणासम्बन्धी सामाजिक सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	महिला पुरुष	गाउँपालिका	UNFPA यस क्षेत्रमा कार्यरत स्थानीय संस्था स्वास्थ्य सेवा विभाव	✓	✓	निरन्तर	यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य र महिला अधिकार सम्बन्धी स्पष्ट धारणाको विकास भएको लान्छनामा कमी आएको
३.	हिंसा प्रभावितहरुको न्यायमा पहुँचको सुनिश्चितता गर्ने	● लैङ्गिक हिंसा तथा हानिकारक अभ्यास र भेदभाव विरुद्ध न्यायमा पहुँच वृद्धिका लागि देहाय अनुसारको कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ● प्रभावितहरुलाई कानून अधिकार र न्यायिक प्रक्रियाको बारेमा मासिक रुपमा मोवाइल लिगल क्याम्प सञ्चालन गर्ने ● मोवाइल मनोसामाजिक परामर्शको सेवा ● समुदायमा न्यायिक समिति कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	हिंसा प्रभावित व्यक्तिहरु सेवाग्राही	गाउँपालिका न्यायिक समिति	District Bar Association कानूनी अधिकारको क्षेत्रमा कार्यरत संस्थाहरु OCMC/CMC	√	√	तीन महिना भित्र निरन्तर	लैङ्गिक संवेदनशील न्याय प्रणालीको विकास भएको
		● न्यायमा पहुँच वृद्धिको लागि पालिकास्तरमा निशुल्क कानूनी सेवा तथा परामर्शदाताको व्यवस्था गर्ने र सो को बारेमा समुदायमा जानकारी दिने,	हिंसा प्रभावित व्यक्तिहरु सेवाग्राही	गाउँपालिका न्यायिक समिति	District Bar Association स्थानीय संघसंस्था	√	√	तीन महिना भित्र	उपलब्ध सेवाको बारेमा समाज सचेत भएको

		• वडास्तरमा आवश्यतानुसार मनोसामाजिक परामर्शदाताको निर्माण तथा क्षमता विकास गर्ने, • वडामा मनोसामाजिक परामर्श कक्षको व्यवस्था गर्ने,	मनोसामाजिक परामर्श आवश्यक भएको सेवाग्राही	गाउँपालिका	OCMC CMC	√			• परामर्शदाताको उपलब्धता • वडामा मनोसामाजिक परामर्श कक्षको स्थापना
		• वडातहमा मेलमिलापकर्ता तयारी तथा मेलमिलापकक्ष निर्माण तथा विस्तार गर्ने मेलमिलापकर्ताहरुलाई लैङ्गिक हिंसा तथा मुद्दासँग सम्वन्धित बहुआयामिक पक्षको बारेमा क्षमता विकास गर्ने	सेवाग्राही	गाउँपालिका वडाकार्यालय	मेलमिलाप परिषद Judges Society National Judicail Acedamy सामुदायिक मेलमिलापक्षेत्र मा कार्यरत संस्थाहरु	√	√	३ महिना देखि	वडामा मेलमिलापकर्ताको पर्याप्त संख्या तथा मेलमिलाप कक्ष स्थापना भएको
		• महिला तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु पक्ष भएका मुद्दाहरु लैङ्गिक दृष्टिकोणले संवेदनशील रुपमा हेर्ने लैङ्गिकमैत्री मुद्दा व्यवस्थापन कार्यविधि तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने,	लैङ्गिक हिसा प्रभावित न्यायिक समिति सदस्य	गाउँपालिका	District Bar Association National Judicail Acedamy	√		तीन महिना भित्र निरन्तर	कार्यविधि तयार भई लागु भएको
		• न्यायिक समिति सञ्चालन, अधिकारक्षेत्र, मुद्दा व्यवस्थापन तथा समस्या सम्बोधनको बारेमा न्यायिक समितिका सदस्यहरुको क्षमता विकास गर्ने,	न्यायिक समितिका सदस्य	गाउँपालिका	District Bar Association National Judicail Acedamy	√			मुद्दाको सुनुवाइ तथा व्यवस्थापनमा गुणस्तरीयता कायम भएको

CamScanner

नीतिः ७ लैससास नीति तथा कार्ययोजना कार्यान्वयनको लागि लैससास वजेटको व्यवस्थापन गर्ने

क्र.सं.	रणनीति	कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप	लक्षित समुदाय	प्रमुख जिम्मेवारी	समन्वय/ सहकार्य	बजेट		समयसीमा	प्रगति
						आन्तरिक	बाह्य		
१.	यस लैससास नीति तथा कार्ययोजना कार्यान्वयनका लागि लैङ्गिक उत्तरदायी वजेट निर्माणका लागि नीतिगत व्यवस्था गर्ने	• छुट्टै लैङ्गिक उत्तरदायी वजेट निर्देशिका वनाई लागु गर्ने, • गाउँपालिकाको वार्षिक, नीति, कार्यक्रम तथा वजेटलाई लैङ्गिक उत्तरदायी र समावेशी बनाउन पालिकामा वार्षिक GESI Audit गर्ने व्यवस्था गर्ने	लक्षित वर्ग जनप्रतिनिधि कर्मचारी	गाउँपालिका	प्रदेश सरकारको सामाजिक विकास मन्त्रालय	√		तीन महिना भित्र प्रत्येक वर्ष	• लैङ्गिक उत्तरदायी वजेट निर्देशिका तर्जुमा भएको • लैङ्गिक उत्तरदायी वजेटको योजना तथा विनियोजन भएको लैङ्गिक उत्तरदायी शासन पद्धतिको संस्थागत विकास भएको
		गाउँपालिकाको वार्षिक कार्यक्रम तथा सेवा प्रवाहलाई सामाजिक समावेशीकरणमैत्री बनाउन सबै शाखा तथा जनशक्तिबिच समन्वय र सहकार्य गरिने सो बारेमा कर्मचारीहरुको क्षमता विकास गर्ने	सबै शाखा	गाउँपालिका	संघको महिला बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक मन्त्रालय	√		निरन्तर	समन्वय तथा सहकार्य वढेको
		गाउँपालिका र वडाकार्यालयहरूबाट योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन गर्दा महिला दलित, आदिबासी जनजाति लगायत पछाडि परेका, बञ्चितीकरणमा परेका र जोखिममा रहेका समूहका	लक्षित वर्ग	गाउँपालिका वडा कार्यालय	UNWOMEN संघको महिला बालबालिका तथा जेष्ठ	√		प्रत्येक वर्ष योजना तर्जुमा प्रक्रियामा	योजनामा लक्षित वर्गको सवालहरु सम्वोधन भएको

CamScanner

		प्रतिनिधि संस्थाहरूलाई समानुपातिक सहभागिताका आधारमा संलग्न गराउने,			नागरिक मन्त्रालय				
		● गाउँपालिकाबाट निर्मित कानून तथा सञ्चालित कार्यक्रमहरुको लैससास परिक्षण गर्न लैससास वजेट परिक्षण निर्देशिका वनाउने	लक्षित वर्ग	गाउँपालिका	UNWOMEN संघको महिला वालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक मन्त्रालय	√	√	एक वर्ष भित्र	वजेट परिक्षण निर्देशिका जारी भएको
२.	लैससास खण्डीकृत तथ्याङ्क संकलन तथा व्यवस्थापन गर्ने	● गाउँपालिकाको लैससासको बारेमा खण्डीकृत तथ्याङ्क संकलन गर्ने र कार्यक्रम तर्जुमामा साथै समीक्षा गर्न प्रयोग गरिने, ● यस गाउँपालिकाको कार्यक्रम मूल्याङ्कन प्रणाली र सूचकलाई परिमार्जित गरी प्रतिवेदनमा खण्डीकृत सूचना समावेश गर्ने व्यवस्था गरिने, प्रत्येक शाखा तथा सरोकारवालाहरुको क्षमता अभिबृद्धि गर्ने । ● गाउँपालिकाको खण्डीकृत तथ्याङ्क समयानुसार अद्यावधिक र योजना तर्जुमाका साथै समीक्षा गर्न प्रयोग गरिने,	कर्मचारी	गाउँपालिका	लैससास विज्ञ	√	√	प्रत्येक वर्ष	खण्डीकृत तथ्यांक अनुसार लैङ्गिक उत्तरदायित्व कार्यक्रम तथा मूल्याकन हुने गरेको
३.	नीति तथा कार्ययोजना कार्यान्वयनका लागि विभिन्न संघसंस्था तथा निकायहरुसँग प्रभावकारी रुपमा सहकार्य समन्वय गर्ने र लैससासमैत्री	● गाउँपालिकाको लगानी, सहयोग, समन्वय र सहजीकरणमा सञ्चालन हुने सामुदायिक विकास कार्यक्रमहरूलाई स्वीकृति गर्दा लक्षित वर्गको सहभागिता सुनिश्चित भए नभएको बारे लेखाजोखा गरी सशर्त स्वीकृत गर्ने	नगरपालिका, समन्वय र सहकार्य गरेका गरेका संस्थाहरु	नगरपालिका	समन्वय तथा सहकार्य गर्ने संस्थाहरु	√		६ महिना भित्र	● कार्यपालिकीय निर्णय ● स्विकृत भएको कागज

CamScanner

	अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्ने	• गाउँपालिका तथा पालिकासँग सहकार्य गरी सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमहरुको लैससासमैत्री अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्ने							लैससास मूलप्रवाहीकरण तथा स्थानीयकरण भएको
		• कार्यक्रमको प्रभावकारिता मापनको लागि सार्वजनिक सुनुवाई (GESI Public Audit) गरिनेछ र सार्वजनिक सुनुवाई गर्दा लक्षित समुदायको उपस्थिति र लैससासका सवाललाई उचित रुपमा सम्बोधन गरिनेछ,	लक्षित समुदाय	गाउँपालिका		√		प्रत्येक वर्ष	लैससास उत्तरदायी तथा जवाफदेहिताको विकास भएको
४.	गाउँपालिका कर्मचारी तथा मानवीय स्रोत परिचालनमा लैससास उत्तरदायी वनाउने	• गाउँपालिकाको जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुले आफ्नो निजी तथा व्यावसायिक जीवनमा समेत लैङ्गिकतामा आधारित कुनै पनि प्रकारको हिंसा कसैलाई नगर्ने प्रतिवद्धता सहितको जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारी आचारसंहिता निर्माण गर्ने र सपथग्रहण तथा नियुक्तिको समयमा प्रतिवद्धता व्यक्त गर्ने र गराउने । • कार्यालयको कर्मचारी नियुक्ति तथा व्यवस्थापनमा महिला, पुरुष तथा यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसख्यकका र विभिन्न समुदायको प्रतिनिधित्व हुने गरी लैससास सन्तुलित कर्मचारी व्यवस्थापन गर्न सारभूत समानता सम्वन्धी कर्मचारी नीति तर्जुमा गरी लागु गर्ने	जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरु	गाउँपालिका		√		२ महिना भित्र कर्मचारी नियुक्ति तथा व्यवस्थापनको समयमा	• आचार सहिता तयार भएको र अभ्यास भएका • कर्मचारी व्यवस्थापन तथा नियुक्तिमा लैससास सन्तुलन कायम भएको • लक्षित वर्गहरुको सहभागिता वृद्धि भएको • सारभूत समानता

CamScanner

		• लैससास सन्तुलित कर्मचारी व्यवस्थापनको लागि विद्यमान कर्मचारीको क्षमता तथा मानवीय स्रोत साधनको विकास							सम्बन्धी कर्मचारी नीति जारी भएको
५.	नीति तथा कार्ययोजना प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्नका लागि आवश्यकतानुसार समन्वय, सहकार्य तथा सम्प्रेश	• गाउँपालिका र वडा कार्यालयहरूवाट योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन गर्दा महिला दलित, आदिबासी जनजाति लगायत पछाडि परेका, बञ्चितीकरणमा परेका र जोखिममा रहेका समूहका प्रतिनिधि संस्थाहरूलाई समानुपातिक सहभागिताका आधारमा संलग्न गराउने ।	तथा साझेदारी संस्थाहरु	गाउँपालिका	समन्वय तथा सहकार्यका लागि सहमत सरकारी तथा गैरसरकारी संस्था दातृसंस्था	√	√	निरन्तर	• प्रभावकारी समन्वय तथा सहकार्य भएको • कार्यक्रममा पारदर्शिता तथा
		• लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति कार्यान्वयनका लागि आवश्यकता अनुसार सरकार,निजी अन्य गैर सरकारी संस्थाहरुसँग साझेदार विकास गर्ने	प्रभावित महिला तथा कार्यरत स्थानीय संस्थाहरु OCMC, CMC सेवा गृह, पुनर्स्थापना केन्द्र, प्रहरी तथा जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालयका	गाउँपालिका	निजी क्षेत्र	√	√	निरन्तर	उत्तरदायित्वको समान भएको • सम्प्रेषण संयन्त्र प्रभावकारी भएको • सम्बन्धित निकायबाट सेवाका गुणस्तरीयता वृद्धि भएको • आर्थिक मितव्ययिता भई थोरै

		• हिंसा पीडित महिला, बालबालिका तथा दलित समुदायको न्यायमा पहुँच, सिप विकास, रोजगारी, स्वास्थ्य उपचार, मनोसामाजिक परामर्श, कानूनी सहयोग तथा परामर्श तथा पुर्नस्थापनाको लागि OCMC, सेवा गृह, पुर्नस्थापना केन्द्र, प्रहरी तथा जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालयका साथै अन्य सरोकारवाला निकायहरुसँग सहकार्य, समन्वय तथा सम्प्रेशन गर्न पहल गर्ने । • प्रजनन स्वास्थ्य अधिकार तथा सेवालाई चुस्तदुरुस्त उपलब्ध गराउन आवश्यक सहयोग तथा सरोकारवाला संस्था (SBA, OCMC, SAS, FPAN, CMC आदि) सँग समन्वय, सहकार्य तथा सम्प्रेशन	SBA, OCMC, SAS, CMC तथा अन्य सरोकारवाला संस्थाहरु	गाउँपालिका				निरन्तर	लगानी धेरै काम भएको